

Syndikalisme en bedrijf

I

Het syndikalisme wordt gewoonlijk, naast het marxisme en anarchisme, betiteld als de derde hoofdstroming van het socialisme. Het is verwant aan het marxisme, voorzover het verbeteringen nastreeft binnen het raam van staat en kapitalisme en opvattingen uit de marxistische sociologie (o.a. inzake de klassenstrijd) aanvaardt. Het nadert anderzijds het anarchisme, in zoverre het een staatloze vorm van socialisme wil. Veel later ontstaan dan marxisme en anarchisme hangt het ten nauwste samen met de geschiedenis der vakorganisaties en is het zonder kennis van de ontwikkeling der "syndikaten" ook niet te begrijpen.

Frankrijk en Nederland — en daarnaast Italië, Spanje en Latijns Amerika (bijv. Argentinië) hebben bloeiende syndikalistische organisaties gekend, die een tegenwicht wisten te vormen tegenover de marxistische partijen. Hoe te verklaren, dat juist in deze landen het syndikalisme kon opkomen? De marxisten beweren, dat we hier met een "kleinburgerlijk" verschijnsel te doen hebben uit industrieel laagontwikkelde, overwegend agrarische en klein-kapitalistische staten. Dit is echter nooit vol te houden. Immers in Frankrijk lag het zwaartepunt van het syndikalisme juist in Parijs, in Spanje in Barcelona (het industriegebied) in Argentinië in Buenos-Aires. De syndikalistische theoretici waren grotendeels grote voorstanders der industrialisatie, vooral Sorel, Cornelissen, Griffuelhes en Lagardelle. Verre van de redding te willen van den middenstand, de kleine boeren en de kleine bezitters verlangt bijv. Cornelissen hun economischen ondergang, en hij wil slechts met hen samenwerken tegen de bourgeoisie en de bankiers, voorzover ze naar opheffing van de privaateigendom (dus naar de onteigening van hun eigen grond, huis of bedrijfje) streven. "Kleinburgerlijk" kan het

syndikalisme daarom niet worden genoemd. Het is waar, dat sommige theoretici de voorkeur gaven aan *kleine* vakbonden, meestal dus aan de syndikaten uit kleine bedrijven. Doch met deze motivering, dat kleine vakverenigingen langer revolutionnair en principieel blijven, de grotere spoedig concessies doen aan het reformisme der leden, een bureaucratie kweken, bang worden voor stakingen enz.

Het ontstaan van het syndikalisme in genoemde landen heeft dus andere oorzaken. Eerstens de corruptie der democratie, de droeve ervaringen met het parlement en de parlementaire socialisten. In Nederland ontdekte Domela Nieuwenhuis, dat het parlement onbruikbaar was voor het socialisme. De ervaringen in Frankrijk waren nog droever. De "socialistische" minister Millerand (1899) streefde naar klassenvrede, wilde bepaalde stakingen verbieden, en elke directe actie bemoeilijken. Het burgerlijke ministerie-Combes (1902-1906) werd herhaaldelijk door socialisten gesteund en gered. Guesde en de zijnen verklaarden zich tegen de algemene werkstaking, die Auer "algemene onzin" had genoemd. In 1906 liep de "socialist" Briand openlijk over tot de reactie. Dit alles vreemde de arbeiders van de marxistische partijen. Daarnaast leefde in Frankrijk nog sterk de traditie der Parijse Commune en de gedachte aan wraak voor de toen geleden bloedige nederlaag. Tenslotte de invloed van Proudhon, dien vooral Pelloutier had ondergaan, ook al kon hij Proudhon's afwijzende standpunt jegens de vakbonden niet aanvaarden. Dan gold (zij het veelal theoretisch) in Frankrijk tot 1864 het stakingsverbod en tot 1884 de wet van 1791, waarbij de organisatie van de arbeiders werd verboden. Ook hierdoor kwam de beweging in buitenparlementaire en onwettelijke banen. De invloed van het anarchisme is in de aanvang betrekkelijk gering geweest en pas later duidelijk herkenbaar. Over het algemeen was het syndikalisme een reactie op de parlementaire sociaaldemocratie, en zijn theorieën komen het meest overeen met die van F. Domela Nieuwenhuis in de jaren 1890-1900, toen Domela een "antiparlementair sociaaldemocraat" kon worden genoemd, vóór hij tot het anarchisme kwam. In deze zelfde periode valt de opkomst van het syndikalisme waar te nemen. In 1886 wordt de Parijse Bourse du Travail opgericht,

een plaatselijke vakcentrale als P.A.S., Vakcomité enz. in Nederland. In 1895 wordt de Confédération Générale du Travail gesticht (C.G.T.) de algemene arbeidsbond die de federaties van vakverenigingen organiseerde. In 1893 was het Nederlandse N.A.S. gevormd. Zo was uit de los van elkaar staande arbeidersverenigingen, onderlinge steunkassen, werkliedencomités enz. de landelijke vakcentrale gegroeid. In bijna alle vakverenigingen moest de strijd worden uitgevochten, of de vakbond de leiding zou aanvaarden ener politieke partij, of dat hij zelfstandig zou strijd voeren. In het laatste geval kon men spreken van syndikalistische verenigingen. De voornaamste strijdwijze van het syndikaat was . . . niet de politiek-parlementaire actie, doch de *staking*. En aanvankelijk de spontane, wilde, vaak door een kleine minderheid ingezette staking, waarvan de deelnemers een beroep deden op de solidariteit hunner medearbeiders, om eveneens te staken of door financiële bijstand te steunen. De partiële staking gold aanvankelijk als een tweesnijdend zwaard, omdat de kans, haar te winnen, geringer was en omdat ze niet revolterend werkte. Later aanvaardde men haar als vóórroefening, als "gymnastiek". Tevens echter bepleitte men bij niet-inwilliging der eischen, *sabotage*: het bederven van het werk, desorganiseren van machines, arbeiden in langzaam tempo enz. Tenslotte ook de *boycot*: het weigeren, om besmet werk te verrichten, het niet-kopen bij bepaalde winkeliers, het doodverklaren van personen. Dat deze actie, hoe buitenparlementair ook, toch was gericht op het verkrijgen van verbeteringen in het kapitalisme, wordt hierdoor bewezen, dat wanneer bijv. een winkelier, een kapper, een bakker — had toegegeven aan de arbeiderseisen, zijn onderneming gold als "aanbevolen zaak". Drukwerk met het merk van den vakbond werd door de arbeiders eerder geaccepteerd dan andere grafische producten, omdat het merk bewees, dat de patroon aan de arbeiderseisen had voldaan.

Staking, boycot en sabotage waren vormen van *directe actie*. Volgens Pouget is "elk optreden der arbeiders zelf" een vorm van directe actie, doch de bekroning daarvan zou zijn de *algemene werkstaking*. Wat men daaronder precies verstond, is niet geheel duidelijk. Niet ten onrechte sprak Sorel van een "mythe", een revolutionaire verbeelding, waarvan

grote opwekkende en suggestieve kracht uitging. We weten, dat de algemene staking *niet* bedoelde, de staatsmacht te veroveren, doch haar juist te likwideren. Het stilleggen van allen arbeid zou het kapitalisme doen ineensorten. (Volgens Cornelissen in twee dagen reeds!) Doch wat dan? Wat zouden staat en bourgeoisie doen? Het antwoord daarop is erg vaag. Meestal heet de algemene staking een vreedzame en geweldloze revolutie — de omwenteling “met de armen gekruist”. Door *niet* te doen, moest de staat ineensorten, omdat ook de dienstplichtigen zich niet zouden laten mobiliseren. Doch konden de stakers niet verhongeren? Een radicaal als Yvetot ziet de moeilijkheden in: hij verwacht de noodzaak, het geweld der bourgeoisie desnoods met geweld te weerstaan en te moeten overgaan tot de verovering der bedrijven. Reeds in 1896 heet de algemene staking het *voorspel* der revolutie, niet de omwenteling zelf. Overigens heeft het woord “algemene werkstaking” vele betekenissen. Men verstaat er onder een staking uit solidariteit of belang geproclameerd om stakende kameraden te steunen. Dergelijke acties zag men in Duitsland in 1920, in Engeland in 1926, in Spanje in 1931, in België (zij het slechts onvolledig) in 1932. Voorts een staking met politieke doeleinden: om een oorlog te verhinderen, een regering te verdrijven. Zo nam de C.G.T. (in 1908, in 1912) resoluties aan, om den oorlog te bestrijden met de algemene staking, en trachtte de Spaanse C.N.T. in Catalonië de gouverneur tot aftreden te dwingen op deze wijze. Overigens wil men in Frankrijk in 1897 dit middel toepassen om den 8-urendag te verkrijgen, in 1898 zelfs om ouderdomspensioen en het vastgesteld minimumloon te veroveren.

Hiermee zijn we aangeland bij het wettelijk *reformisme*. De syndicalistische vakbond strijdt (buitenparlementair weliswaar) voor sociale wetgeving. In Frankrijk tracht men zelfs door stakingen de uitvoering van sociale wetten af te dwingen, en eist men behalve de wettelijke 8-urendag ook ouderdomspensioen en ongevallenverzekering. In Nederland zendt in 1900 het N.A.S. een adres naar de Tweede Kamer, om de ongevallenwet aan te nemen, in 1901 besluit het zich voor te behouden, “aan de een of andere beweging vóór goede of tegen slechte wetten mee te doen”.

De oppositie der anarchisten in het N.A.S. had weinig resultaat. Reeds in 1894 had deze vakcentrale er op aangedrongen, niet te staken zonder overleg met de besturen, en weldra wordt besloten slechts stakingen te steunen, “die door de organisatie zijn goedgekeurd”. Voor “aanvallende” stakingen wordt vereist, dat het N.A.S. een maand te voren wordt ingelicht. “Verdedigende” stakingen mogen slechts geproclameerd na raadpleging der besturen. Van “wilde” stakingen was dus spoedig weinig sprake meer, indien men zich (wat niet altijd gebeurde) aan deze besluiten hield. De besturen kregen gaandeweg groter macht en wilden stakingen zo mogelijk vermijden. Hun aanvankelijk buitenparlementaire standpunt verzwakte: men aanvaardde steeds meer de noodzaak der sociale wetgeving en daarmee ook het bestaansrecht der politieke partijen. Na de crisis in 1907 wil het N.A.S. ook niemand uitsluiten, die lid ener politieke partij is; het organiseert de arbeiders “ongeacht hun politieke of godsdienstige meningsverschillen”. Als de anarchistische kritiek daarop te hevig wordt, nemen de syndicalisten stelling tegenover het anarchisme: in 1917 breekt het N.A.S.bestuur officieel met de anarchistische groepen. (De aanleiding daartoe was de weigering van het N.A.S. adressen te verschaffen voor een anarch. almanak). Het aanvankelijk antimilitarisme verwatert. In het Gedenkboek van 1918 brengt een vertegenwoordiger van de munitiearbeiders het N.A.S. hulde, wegens ondervonden steun bij de staking in 1917. Het N.A.S. wordt dus meer en meer “neutraal”. Het latere N.S.V., dat de oude tradities wilde voortzetten, verwierp ook de sociale wetgeving niet. Het bij deze centrale aangesloten overheidspersoneel vroeg te Amsterdam toelating tot “het economisch parlement”, het georganiseerd overleg. (Deze toelating werd geweigerd met het oog op hun eigen buitenparlementaire beginselverklaring). In Spanje eiste de C.N.T. erkenning der vakbonden door patroons en regering, o.a. ook van de bedrijfsraden der C.N.T., uit de arbeiders gekozen bedrijfscomités tot overleg met de patroons. In Duitsland nam de Synd. Vakbond (F.A.U.D.) deel aan de volksstemming tot onteigening der vorsten, en aanvaardde vaak het collectieve contract. Ook daar was hij niet beslist antiparlementair. In 1919 zei R. Rocker (*De beginselverklaring van het syndikalisme*) “Mij is vandaag uit een

courantenverslag gebleken, dat men mij de uitspraak toeschrijft, dat alle syndikalistten uit de politieke partijen zouden moeten treden. Het is niet in me opgekomen, dit te zeggen. Wat wij verklaren is dit: voor ons is de economische strijdorganisatie de organisatie. Of de een of de andere kameraad het nodig vindt zich ook bij een politieke partij aan te sluiten, dat is *zijn* zaak. Maar als organisatie hebben wij met politieke partijen *niets* te maken". Het standpunt van Rocker was echter, in overeenstemming met dat der oude C.G.T. Ook deze wilde "los van elke politieke richting" de arbeiders organiseren. De C.G.T. zoekt toenadering tot socialistische parlementsleden van verschillende schakering, het N.A.S. zocht steun bij S.P., C.P. en R.S.P. In Frankrijk verzocht de Parijse "Bourse" reeds in 1901 aan de socialistische Kamerfractie, een bepaalde interpellatie te willen houden. Aangezien de meeste "Bourses" behalve plaatselijke vakcentrales ook arbeidsbeurzen waren, kregen ze vaak subsidie uit de gemeentekas en hadden aldus bij verkiezingen belang.

De praktijk der "directe actie" werd gaandeweg op den achtergrond gedrongen. Toch kende men grote conflicten. In Nederland de stakingen van 1903 en 1910 bijv. in Frankrijk de bloedige (mislukte) actie, om van 1 mei 1906 af den 8-urendag met behoud van het loon te veroveren. De bedoeling was, dat de arbeiders na 8 uur te hebben gewerkt, zelf het bedrijf zouden verlaten. Natuurlijk leidde dit tot strijd om loon en macht, tot stakingen, tot ingrijpen van den staat. De voorlopige nederlaag schrikte af en hoewel men voortdurend dreigde met de algemene werkstaking, bleef deze steeds uit. Na een bloedbad in 1908, tijdens de spoorwegstaking in 1910, bij den strijd tegen den 3-jarigen dienstplicht in 1913 — steeds weer zag men van de toepassing van het voornaamste wapen af. En ondanks de resoluties, die dreigden met algemene werkstaking tegen den oorlog, stelde 2 Aug. 1914 de C. G. T. zich ter beschikking van de regering! De anti-Duitse oorlogsgeest was zo sterk, dat de besten (ook Cornelissen) werden meegesleurd.

Maakt men de balans op van het syndikalisme, dan blijkt dat de *praktijk* der vakverenigingen steeds de taktiek heeft bepaald. Niet dus de *theorie*, doch de dagelijkse strijd gaf de politieke lijn aan. En "de

dagelijkse strijd voor de economische, geestelijke en zedelijke verbetering van den toestand der arbeiders in het raam der hedendaagse maatschappij" bracht syndikalistten en parlementaire socialisten vaak te zamen. En men kan daar den vakbond nimmer een verwijt van maken. Doel der vakvereniging (en met dit doel organiseren zich de leden) is verbetering van het lot der arbeiders in het kapitalisme, want men gaat uit van de veronderstelling dat inderdaad de arbeiders het binnen het raam van staat en kapitalisme beter krijgen *kunnen*. De vakbond wordt tot een orgaan van overleg, sociale wetgeving en verzekering.

Wanneer wij echter spreken van een maatschappij der toekomst, die niet zal zijn gebaseerd op het staatsgezag, zijn we verplicht, kennis te nemen van wat dienaangaande door de syndikalistische *theoretici* is gepropageerd. Hun invloed op de *praktijk* der vakbonden is uiterst gering geweest. Zij hebben echter een opmerkenswaardige poging gewaagd, de voorwaarden op te stellen tot het grondvesten ener staatloze samenleving. Derhalve dienen we hun theorieën nader te onderzoeken en met de anarchistische te vergelijken.

II

Het is altijd een hachelijke onderneming geweest, het beeld te ontwerpen ener toekomstige samenleving. Men kan vrijwel niet anders dan in grote lijnen de grondbeginselen uitstippelen, volgens welke de begeerde maatschappij *mogelijk* zal kunnen bestaan. Daalt men af in bijzonderheden, dan werpt het leven zelf spoedig alle speculatieve hypothesen omver, en deze blijken verouderde of dilettantistische opvattingen. Anderzijds loopt men gevaar, al te optimistische en zelfs utopische romans te schrijven. Deze gebreken kleven de werken aan van Kropotkine (*De Verovering van het Brood*) van P. Ramus (*Die Neuschöpfung der Gesellschaft*) van S. Faure (*Mon Communisme*). Het boek van Cornelissen (*Op weg naar een nieuwe maatschappij*) is beter, doch slechts voor een klein deel aan de nieuwe samenleving gewijd. Cornelissen is een typisch

syndikalistisch theoreticus en behoort in feite tot het *Franse* syndikalisme. In het algemeen komen de syndikalistische schrijvers voort uit de marxistische school. Gaandeweg echter zijn ze Marx' politieke opvattingen, gedeeltelijk ook zijn economische theorieën gaan verwerpen, hoewel ze hem zijn blijven waarderen. In Frankrijk zijn Pelloutier (wel eens een Franse Domela Nieuwenhuis genoemd — doch deze vergelijking gaat mank), Sorel, Berth, Cornelissen aanvankelijk marxisten geweest, in Duitsland was Friedeberg en hier te lande Reyndorp via marxistische tot syndikalistische opvattingen gekomen. De daardoor verkregen economische kennis was dikwijls niet gering. Langzamerhand ontstond een theorie, die het beste uit marxisme en anarchisme wilde bewaren en samenvatten in het syndikalisme, en gaandeweg ook neigden deze theoretici meer en meer naar het anarchisme, waarvan ze zich echter bleven onderscheiden. We herhalen, dat hun invloed op de syndikalistische vakverenigingen gering was, en sommigen hunner waren min of meer vrijbuiters. Sorel bijv. was marxist, reformist, syndikalist, dan fascist (royalist) en stierf als bolsjewist (1922). Zijn schildknaap Berth citeert den aristocratischen individualist Nietzsche gaarne. Als syndikalist is Sorel echter opmerkenswaardig, niet het minst door zijn geleerdheid. Zijn *Denkbeelden over het geweld* (1906) huldigen den proletarischen "oorlogsgeest", en in zijn *Ontbinding van het Marxisme* (1907) acht hij het syndikalisme de erfgenaam van de ondergaande sociaaldemocratie. "De nieuwe school kon zich slechts langzaam een helder denkbeeld vormen van haar onafhankelijkheid met betrekking tot de oude socialistische partijen. Ze beweerde niet, een nieuwe partij te vormen, die aan de andere haar arbeidersclientèle kwam betwisten; haar eerezucht was gans anders, n.l. het karakter te begrijpen van de beweging, die voor iedereen onverstaaenbaar geleek. Ze ging uit van een gans andere methode dan Bernstein; ze verwierp langzamerhand alle formules die voortvloeiden, hetzij uit het utopisme, hetzij uit het blanquisme; ze zuiverde aldus het traditionele marxisme van alles wat niet kenmerkend marxistisch was, en ze beweerde slechts te handhaven wat volgens haar de kern was van de leer, wat de roem van Marx verzekert". De meesten wilden, als

Lagardelle, noch anarchist, noch marxist zijn, uitsluitend syndikalist. Het syndikalisme was volgens hen dus een geheel nieuwe, aparte stroming met eigen theorieën. Terecht betoogden ze, dat vakverenigingen, hun speciale karakter recht doende, noch marxistisch noch anarchistisch kunnen zijn. Lagardelle omschrijft nauwkeurig de bestaande verschillen. (*Syndikalisme et Socialisme*, 1908). Tenslotte kwam hij praktisch toch via de sociale wetgeving weer tot de parlementaire democratie, waarvan hij vóór 1902 aanhanger was geweest. In 1912 heet het: "Hoe men de zaak ook beziet, altijd zal een minimum van politiek, van parlementarisme, van centraal staatsgezag noodzakelijk blijven".

Alle theoretici van het syndikalisme hebben dit gemeen, dat zij de vakorganisatie als de cel en het werktuig beschouwen voor den opbouw der socialistische samenleving. Volgens de definitie van Rocker zagen zij in de vakorganisatie niet "een voorbijgaand product van de kapitalistische maatschappij", doch "de kiemcel van de toekomstige socialistische ordening". Volgens hen was alleen de vakbond socialistisch. "Indien de klassenstrijd het gehele socialisme uitmaakt, kan men zeggen dat het gehele socialisme is samengevat in het syndikalisme; immers buiten het syndikalisme is er géén klassenstrijd". (Lagardelle). "Het syndikalisme is zichzelf genoeg", klinkt het voortdurend. De bedoeling is dus, dat in de revolutie (na de algemene werkstaking) de vakorganisaties, en *niet* de partijen, het politieke en economische leven zullen regelen en beheren. In dien zin ontmoet men den term, dat de C. G. T. in Frankrijk zelf "een partij" is met eigen programma. De C. G. T. heeft de opvatting aanvaard, dat zij de organisatie der nieuwe maatschappij zou leiden. In feite beschouwt men de leden der vakbonden als de bewuste arbeiders, "de elite", van wie de leiding over de socialistische samenleving zou moeten uitgaan. Sorel spreekt uit, wat velen denken: hij kiest partij voor "de tot organisatie gekomen minderheid, die de niet-georganiseerde meerderheid vertegenwoordigt, leidt en zo nodig dwingt". Binnen het raam der oude maatschappij groeit de nieuwe, als het kuiken in het ei. De nieuwe gemeenschap wordt vertegenwoordigd door de vakbonden. Aan hen zal de regeling van productie en distributie ten deel vallen. Volgens

Pelloutier vormt de vakcentrale “een staat in den staat”, die bij de algemene staking den staat zelf zal vervangen. Zo serieus vatte men dit denkbeeld in Frankrijk op, dat in 1896 een enquête werd ingesteld over den rol der “Bourses” (plaatselijke vakcomités) in de toekomstmaatschappij. De betrokken vakverenigingen moesten de leiding der bedrijven nemen, en zich op *federalistischen* grondslag, met behoud van het zelfbeschikkingsrecht voor elke afdeling, organiseren. Ze zullen statistieken opstellen en bijhouden om te weten, wat ze te produceren zullen hebben. Het geld zal worden afgeschaft. Arbeiders uit de luxebedrijven zullen voorlopig de verdediging der revolutie en de voedselvoorziening door het platteland verzekeren. Sommigen (niet allen) zijn er voorstanders van, reeds thans productiecoöperaties te stichten, zgn. productieve associaties. De leuze is: “De mijn aan de mijnwerkers, het land aan de arbeiders, de fabriek aan de proletariërs”. In ernstige gevallen, waarin geen middenweg bestaat, zegt Cornelissen, zal bij verschil van mening in een bond de meerderheid beslissen moeten “omdat anders de wil der minderheid beslissend zou zijn”. De minderheid moet zich daarbij neerleggen uit *economische* noodzaak: men moet produceren om te bestaan. Alle regelingen zullen echter voor allen gelden. Op congressen zullen de afgevaardigden een *bindend* mandaat meekrijgen van de groepen, die ze vertegenwoordigen. Daar zal worden overeengekomen (aan de hand der statistieken) wat elk bedrijf zal moeten produceren. Is dit eenmaal vastgesteld en door het congres aanvaard, dan zijn de arbeiders van elk bedrijf — bij aanvaarding van den plicht, hun aandeel in de productie te leveren — geheel vrij in de wijze, waarop ze dit zullen doen. Wat de regeling betreft van de distributie, het verkeer, de scholen, de ziekenhuizen enz. — deze komt toe aan gemeente en vakorganisaties. Wel beschouwd komt de idee hierop neer: De gewapende verdediging der nieuwe orde, het onschadelijk maken (ook arresteren) van overheidspersonen, het beheren van regeringsbureaus, banken enz. zal de taak zijn der vakorganisaties. Het beheer der bedrijven echter valt toe aan de arbeiders uit deze bedrijven zelf. De vakbond heeft dus een politieke taak, de productieorganisaties een economische betekenis.

Onderzoeken we deze theorie nader, dan blijkt ze in vele opzichten onklaar en weinig bevredigend. Eerstens komt de vraag op, waartoe eigenlijk een algemene staking dient, wanneer het doel is, niet de bedrijven te verlaten, doch ze te veroveren. De algemene staking is dan een averechts middel. Doch tevens: zijn de vakbonden in staat, de openbare diensten, distributie en dgl. te verzorgen? Geenszins. De organisatievorm laat dit niet toe. Wat kan ooit een vakvereniging van kantoorbedienden doen voor het beheer van welk *bedrijf* ook? Wat de vakbond van ambtenaren? Wat de vereniging van stukadoors, van timmerlieden, van metaalarbeiders, enz. — welker leden door hun vakarbeid in vele bedrijven slechts een kleine minderheid vormen? De organisatie *naar het vak* is nodig voor de behartiging der huidige arbeidersbelangen, omdat elk vak zijn eigen loonklassen, arbeidstijden enz. heeft. Juist daarom zijn vakbonden ongeschikt tot bedrijfsbeheer. Het is waar, dat de Franse C.G.T. na 1906 besloot, de organisatievorm te wijzigen, van vak- in bedrijfsfederaties. Doch deze reorganisatie (ook in het N.A.S. voorgestaan door Th. J. Dissel, en in het N.S.V. gepropageerd) veranderde aan bouw en doelstelling der vakvereniging weinig. Ze bleef orgaan van loonstrijd, van overleg, van sociale verzekering en moest zich daarop instellen, met haar ganse bureaucratie. Tenslotte blijkt de onmogelijkheid der theorie ook hieruit: er zijn in Nederland minstens zeven vakcentrales. In elk bedrijf vindt men dus arbeiders van verschillende vakbonden. Deze zouden zich moeten verstaan, om hun leden (thans tegen elkaar uitgespeeld en zelfs opgehitst) tot samenwerking te brengen. De praktische ondoenlijkheid daarvan behoeft niet te worden betoogd.

De syndikalistische theoretici hebben dan ook nooit duidelijk gemaakt, hoe vakverenigingen openbare diensten en distributie zouden beheren kunnen. Integendeel hebben ze zelf toegegeven, dat de leiding over elk bedrijf in handen der arbeiders zelf moest liggen, *en dat de arbeiders daartoe geheel nieuwe bedrijfsorganisaties moesten scheppen*. Cornelissen zegt in zijn *Revolutionair Kommunistisch Manifest* (2de druk 1905) “De vakverenigingen, gelijk we ze in onze tijden kennen onder de georganiseerde arbeiders, zullen alzo bij de verdere ontwikkeling der sociale

verhoudingen geheel worden gewijzigd van karakter. Ze zullen gewijzigd worden niet alleen, wat betreft de innerlijke samenstelling harer organisatie, maar ook in de bestemming, waaraan ze in een kommunistische maatschappij hebben te beantwoorden". De vakverenigingen zijn dus *niet*, wat de productieorganisaties moeten zijn. Haar leden moeten zich op geheel andere grondslag reorganiseren. Arnold Roller, in *De Eindstrijd*, noemt de algemene werkstaking "een scheppende macht tot *nieuwe* organisatie". Ook Kropotkine meent, dat de grote vraag moet worden opgelost: "Welke *nieuwe* vormen van industrieel leven en maatschappelijke organisatie zullen uit dit conflict (tussen arbeid en kapitaal) voortkomen?" En in *De staat en zijn rol in de geschiedenis* heet het: "Alle verhoudingen moeten in het geheel van het begin af vernieuwd worden ... In iedere straat en in ieder gehucht, in iedere groep mensen die rondom een fabriek of langs een spoorweglijn zijn verenigd moet men de scheppende, opbouwende, organiserende geest wekken, *om het gehele leven opnieuw op te bouwen* — op de fabriek, langs den spoorweg, in het dorp, in het magazijn, bij voortbrenging en distributie". Niet de vakbond is de cel der nieuwe samenleving, doch de te scheppen organisatie, die het bedrijf beheert.

Toch zou men nog kunnen verdedigen, dat de vakbonden het openbare leven, de distributie enz. zouden regelen. De leiders vertegenwoordigen dan alleen de *producenten* in beperkten zin. De macht zou dan zijn aan de georganiseerde voortbrengers (in de betekenis, die daaraan de vakbonden hechten) zodat in het algemeen alle *verbruikers* buiten de vakbonden (vele vrouwen, ouden van dagen, beoefenaars van vrije beroepen) generlei zeggenschap zouden hebben. Dit gevaar is beseft door Cornelissen (en anderen, als Beaubois) die dan ook spreekt van beheer "onder controle der publieke opinie", dus onder toezicht der *gehele* gemeenschap. Alle verbruikers moeten mede kunnen spreken in de regeling van post-, spoorweg-, gas-, electriciteits-, reinigingsbedrijven enz. We hebben dan reeds te doen met drieërlei organen: de gemeenschap — de vakbonden — de bedrijfsorganisaties. Doch hun onderling verband wordt niet aangegeven en met name de rol der vakbonden is

zeer onduidelijk. Of wel ze moeten autoritair optreden als partij (in Frankrijk sprak men ook van de "C.G.T. als partij") en het politieke gezag veroveren, wat met de syndikalistische theorieën in strijd is. Of wel ze moeten alle macht overdragen op de productie- en distributieorganisaties der arbeiders in de bedrijven en zichzelf dus opheffen. Vaak krijgt men sterk de indruk, dat de syndikalistische theoretici zelf hebben gevoeld, dat met de revolutie de taak der vakorganisaties was geëindigd, en dat geheel nieuwe organen, op de grondslag der veroverde bedrijven, moesten worden gevormd.

De anarchisten hebben dit zelden uit het oog verloren. In Frankrijk in 1898 wekken ze wel op, om in de syndikaten te treden, maar . . . "omdat de vakverenigingen uitstekende milieus bieden voor de anarchistische propaganda". De anarchist Bertoni uit Genève heeft herhaaldelijk uiteengezet, dat propaganda in en verovering van het bedrijf veel meer waarde hebben dan het lidmaatschap van vakbonden (*Le Réveil* nos. 598 en 599). In hetzelfde blad betoogde Malatesta in 1925 iets dergelijks: hij bestrijdt vereenzelviging van anarchisme en syndikalisme "dat krachtens zijn natuur reformistisch is".

III

De roemrijkste bladzijde in de geschiedenis van het syndikalisme is geschreven geworden door de Spaanse C.N.T., het Nationaal verbond van Arbeiders, dat nauw verbonden is met de F.A.I., Anarchistische Federatie van Iberië. Reeds voor de oorlog was de C.N.T. een syndikalistische organisatie, trouw aan de beginselen van de directe actie, maar grotendeels gedoemd tot illegale arbeid. De binnenlandse onrust in Spanje was één der oorzaken tot het niet-deelnemen aan den wereldoorlog, en na de wereldkrijg bleef deze woelige activiteit bestaan in het feodale land met zijn zwakke bourgeoisie, die bovendien ook nog, óf handlangersdiensten verrichtte jegens de adel en de geestelijkheid, óf wel geheel in dienst stond van het buitenlandse kapitaal, en uitmuntte

door corruptie, onbekwaamheid en gebrek aan beschaving. De actie van de arbeiders en de arme boeren wist niettemin herhaaldelijk te verhinderen, dat troepentransporten naar Marokko werden gezonden, of dat de talrijke pogingen tot dictatuur succes hadden. Het militaire bewind van Primo de Rivera scheen de laatste poging, om het oude regiem te handhaven, maar kort na zijn dood brak de vrij bloedeloze revolutie uit van 1931, waarbij de burgerlijke Republiek haar kans kreeg. Ze verknoeiëde die kans op dezelfde wijze, als de Duitse Republikeinen in 1918 de hunne verprutsten. Men moet het boek van Edgar Mowrer lezen, *Duitsland zet de klok terug*, om daarin wéér te vinden, hoe laf, hoe gehoorzaam, hoe armzalig zich de Duitse democraten — de sociaaldemocraten vooraan — gedroegen jegens de oude vorsten, de adel, de jonkers, de industriëlen en de fascistten van allerlei kleur. In Spanje, na 1931, gebeurde hetzelfde, en de oude klikken en standen holden de Republiek zodanig uit, dat in oktober 1934 — bij het neerslaan van de beweging van Asturië — de dictatuur van de Middeleeuwen reeds weer gewaarborgd bleek. Tegelijk met de proletarische beweging in Asturië brak ook de democratisch-burgerlijke opstand uit in Catalonië. Hoewel in Asturië de syndikalistten zich verbonden met de andere arbeidersgroepen, weigerden ze, deel te nemen aan de opstand in Catalonië. Hun argumenten waren, dat ze geen enkel belang hadden bij het aan de macht helpen van de democraten, wijl dezen in hun onbekwaamheid en hun conservatisme zo veel handlangersdiensten hadden verricht jegens de reactie, dat ze samen met de oude klassen tal van malen boeren- en arbeidersopstanden hadden onderdrukt, de C.N.T. herhaaldelijk hadden verboden, de anarchisten vervolgd. Het resultaat van deze afwijzende — en taktisch slecht te verdedigen houding — was, dat de fascistische reactie ook in Catalonië zonder strijd won. Bij de toen volgende illegale actie wijzigde de C.N.T. haar standpunt, haar leden namen grotendeels deel aan de verenigde acties van Febr. 1936 — zonder dat de verboden C.N.T. officieel ingreep — om door verandering van bewind amnestie te verkrijgen voor de duizenden gevangenen. En na het herstel van de burgerlijke Volksfrontregering (februari 1936) besloot het C.N.T.-congres te

Saragossa, om te trachten, contact te zoeken met de arbeiders van het Marxistische vakverbond, de U.G.T., teneinde op een revolutionair program front te vormen tegen de wraakzoekende reactie. Deze laatste organiseerde in allerijl haar opstand, welke in juli uitbrak, zonder dat de Volksfrontregering de geringste poging had gedaan, om de oude generaals en officieren tijdig af te zetten, de kerk van haar middeleeuwse macht te beroven, de landadel machteloos te maken. Er was slechts één kracht thans in staat, de fascistische opstand te weerstaan. Dat was niet de verlamde regering — het was de massa van arbeiders en boeren, die door directe actie en door eigen optreden — achteraf gewettigd door de regering — de opstand brak. En de C.N.T. heeft, als geen andere organisatie, daaraan leiding gegeven. Ze bleek tevens de meest consequente verdedigster van de democratie. Haar program kan in de volgende punten worden samengevat:

1. Samenwerking van alle antifascisten op de grondslag van wederzijdse erkenning van elkanders vrijheid van organisatie, van pers, van propaganda en van activiteit.
2. Erkenning van de antifascistische regering, alleen voorzover deze de uitdrukking is van de eenheid in de burgeroorlog, ten bate van de organisatie der militie en van de behoeften van de krijg.
3. In alle andere aangelegenheden zéér grote vrijheid en zelfbestuur voor de gemeenten, om zoveel mogelijk in de richting van het socialisme te arbeiden.
4. Inschakeling, in alle werkzaamheden, voor vredes- en voor oorlogsdoeleinden, van de syndikaten (de vakbonden) om de rechtstreekse medezeggenschap der arbeiders te waarborgen.
5. Onteigening van alle grote landgoederen, bedrijven, monopolie-industrieën, kerkelijke goederen en gebouwen enz. en het beheren daarvan door alle werkenden, die in deze bedrijven waren geplaatst of er aan zouden worden toegevoegd, terwijl de aldus te vormen bedrijfsorganisaties (collectiviteiten) onder controle van de vakbonden (C.N.T. en U.G.T.) zouden worden geplaatst, federatief en landelijk verbonden ter rationalisering van de productie. Bovendien zouden

deze collectiviteiten onder toezicht staan van de gemeenteraden, waarin alle antifascistische groepen zouden zijn vertegenwoordigd. De kleine boeren, die van hun arbeid op eigen grond bestaan, en de handeldrijvende middenstand werden grotendeels ongemoeid gelaten.

6. Poging, om door het collectiviseren van warenhuizen, magazijnen, restaurants, winkels enz. de distributie geleidelijk in te schakelen in een socialistisch systeem, en door het vormen van coöperaties een vrijcommunistische distributie te organiseren.

De bedoeling van dit programma was drieërlei:

- a. het concentreren van alle krachten op het overwinnen in de burgeroorlog,
- b. het verbinden van de sociale omwenteling aan deze krijg.
- c. het verdedigen van een zo groot mogelijke vrijheid van pers, organisatie, propaganda, enz.

In de praktijk van het eerste halfjaar is dit alles op tal van plaatsen toegepast. Toen namelijk was de strijd zonder de C.N.T. niet te voeren. Zij was de kern en de inspirerende kracht tot het organiseren van het antifascistisch verzet. Aangezien evenwel de C.N.T. en de F.A.I. geen hulp ontvingen van de buiten Spanje zo zwakke libertaire beweging (die zich ten overvloede uitputte in onvruchtbare discussies over het al of niet "zuivere" van dit C.N.T.-programma, en over het al of niet geoorloofde van het aanwenden van geweld, of van het samenwerken met andere, niet-anarchistische antifascisten) en aangezien de burgerlijke elementen, sociaaldemocraten en stalinistische bolsjewiki wél hulp ontvingen uit het buitenland, — een inmenging, die vijandig was aan de C.N.T. en de F.A.I. — heeft deze buitenlandse, financiële, economische en (door wapenleveranties) militaire invloed de positie van het burgerlijke Volksfront zeer versterkt, in gelijke mate die van de C.N.T. verzwakt. In mei 1937 werden C.N.T. en F.A.I. tenslotte rechtstreeks door hun "bondgenoten" overvallen en voor een deel tot machteloosheid gedoemd. Vooral de bolsjewiki met hun internationaal moordende Gépéoe en eigen

gevangnissen opereerden in Spanje op noodlottige wijze. Sinds mei 1937 was dan ook in het antifascistische Spanje van de vrijheid niet veel, van het socialisme nog minder overgebleven, en de weerstand tegen Franco was aanmerkelijk verzwakt.

Voor de geschiedenis van het syndikalisme evenwel zal de praktische arbeid van de Spaanse C.N.T. zeker van zoveel betekenis blijven als de theoretische van de Franse C.G.T. in haar revolutionaire periode. Wat de C.N.T. presteerde bij de organisatie van de gecollectiviseerde bedrijven — het versterken van de militie — het opvoeden van de jongeren en van de grote massa — het oprichten van scholen voor de jeugd — het onderhouden van de gemeentediensten enz. — was bewonderenswaardig. Noch haar programma, noch haar tactiek veroorzaakten haar nederlaag. Deze was een gevolg van de internationale situatie en de daardoor veroorzaakte zwakheid der C.N.T., die een keer te meer moest ervaren, dat de vrijheid niet berust op beloften en afspraken, doch haar waarborg slechts vindt in... macht.

De sociale revolutie

I

Het is altijd erkend geworden, dat géén groep, partij of organisatie ooit de revolutie maakt. Omwentelingen worden geboren, noodwendig en spontaan, zodra de massa's de onhoudbaarheid beseffen ener samenleving, haar onbewoonbaarheid inzien en, gedreven door een tot verzet prikkelende aanleiding, overgaan tot daden. Wat anarchisten te doen staat, is enerzijds de noodzaak der revolutie, praktisch en theoretisch toe te lichten, en anderzijds de nadruk te leggen op die strekkingen in de revolutionnaire acties, welke het anarchisme bevorderen. Het anarchisme wordt dus gepropageerd en tevens weer vindt het steun in de revolutionnaire *praktijk* zelve. Bij massabewegingen als revoluties hangt het welslagen af van de vraag: in hoeverre zijn deze massa's met idealen bereikt en bewerkt, en zich van de doeleinden der omwenteling bewust? Zodra het spontane, vernietigende verzet succesrijk is toegepast, moeten de rebellen toch overgaan tot positieve en opbouwende werkzaamheid. Door welke idealen zij daarbij geleid zullen worden, hangt wel degelijk af van activiteit en propagandistische kracht.

Men moet bij elke omwenteling onderscheiden de oorzaak (dus de diepere gronden, waarin de beweging wortelt) en haar aanleiding (dus de gebeurtenis, het feit dat haar ontketent). Over de aanleiding kunnen we kort zijn. Een zich uitbreidende staking, die een revolutionnair sentiment kweekt (als reformistische actie de arbeiders niet bevredigt, omdat ze geen uitzicht biedt op verovering der macht) en dan omslaat in het bezetten van voorraden en fabrieken. Een oorlog, die de massa niet wil, of dien ze moede is, en dien ze slechts kan voorkomen of beëindigen met de revolutie. Een politiek feit (poging tot staatsgreep van fascistten bijv.) kan de arbeiders prikkelen tot een verzet, dat uitloopt in

een revolutie, zodra de omstandigheden daartoe gunstig zijn. Woelige werklozenbewegingen, die de solidariteit wekken der werkenden, zodat allen tezamen de economische macht nemen. Kortom, tal van gevallen kunnen aanleiding zijn tot een revolutie.

Bepalen wij ons tot de oorzaken, dan blijken deze in grote mate aanwezig. De economische oorzaak der revolutie is het bestaan van een crisis in het kapitalisme, die heeft ingeluid wat men thans noemt "de ondergangperiode". Deze naam kan echter bedrieglijk zijn: het systeem gaat pas ten onder, indien het door een ander wordt vervangen. Zelfs indien door toenemende werkloosheid, fascisme en oorlog het ganse productie- en distributiestelsel zou ineensstorten, de cultuur in barbarisme verkeren, dan zou het kapitalisme zich nog tientallen jaren (onder tal van vormen, van fascisme tot bolsjewisme) kunnen voortzetten, zich kunnen voortslepen, indien de massa niet bij machte zou zijn een principieel geheel andere sociale orde er tegenover te plaatsen. Spreken we dus van "ondergangperiode", dan slechts in die zin, dat het kapitalisme zijn innerlijke tegenstrijdigheden en dodelijke moeilijkheden nimmer meer te boven kan komen, dat derhalve de crisis blijvend is geworden. Constateert men de laatste twintig jaar oplevingen (steeds door heviger catastrofes gevolgd) dan betekenen deze hoogstens, dat onder zeer speciale invloeden een geringe wijziging in de conjunctuur kan intreden, welke echter slechts een kleine verandering is in het uiterlijke beeld, dat de crisis vertoont. "Voor Europa zijn er bijzondere oorzaken aan te wijzen, die deze crisis mede beïnvloeden: de oorlog, de herstelschulden welke de landen uit midden-Europa moesten betalen, het verlies der Aziatische en koloniale markten enz. Doch zij verklaren geenszins het internationale karakter der ontwrichting. Dit toch komt voort uit het feit, dat de moderne techniek met het kapitalistisch systeem onverenigbaar is geworden. De uitvindingen, de rationalisatie, de wetenschappelijke bedrijfsleiding — de toepassing van nieuwe methoden tot bemesting van de grond, uitbreiding van de veestapel, opvoering der productiviteit in de tuinbouw (broeikassen bijv.) — de toepassing van steeds snellere transportmiddelen — zij alle hebben het mogelijk gemaakt, dat alle

producten (een enkele, als bijv. goud, uitgezonderd) in overgrote hoeveelheden kunnen worden voortgebracht. Dit alles kan niet anders dan in het belang zijn van de mensheid en het socialisme. Want het socialisme kan uitsluitend gebaseerd zijn op overvloed en welvaart. Het kapitalisme echter geraakt er door in een geweldige verwarring. Het is bekend, dat overproductie een normaal verschijnsel is in het kapitalisme, omdat nimmer (collectief gezien) de voortbrengers verbruiken kunnen, wat ze produceren. Ze worden uitgebuit, en de winst, de meerwaarde komt den kapitalist ten goede. Deze kan zich echter slechts verrijken, indien hij het overschot aan producten ook kan verkopen, en de opbrengst daarvan zich kan toe-eigenen. Elke kapitalistengroep heeft dus behoefte aan een markt, een afzetgebied buiten haar eigen domeinen. Zolang slechts een gedeelte der wereld (Europa, Noord-Amerika) is geïndustrialiseerd, en de gehele aarde markt is voor een beperkt aantal ondernemingen, kan men het overschot kwijt. Naarmate echter koloniën en "achterlijke" werelddelen (Afrika, Azië, Zuid-Amerika) zelf worden geïndustrialiseerd, alle markten bevredigd zijn en de verkopers elkaar verdringen, slaat de crisis uit. De bedrijven, ingericht tot opperste productiviteit, blijven een geweldige "overproductie" behouden. De overvloed van goederen doet de prijzen dalen, ze zijn gedeeltelijk onverkoopbaar en de patroons sluiten de fabrieken, beperken de productie (van rubber, koffie, katoen, graan, petroleum enz.) vernietigen zelfs op grote schaal de voortbrengselen, kweken een enorme werkloosheid, gepaard gaande met even grote, nameloze ellende. De (economisch en politiek) reactionaire bourgeoisie, die dus het productieapparaat saboteert, ongebruikt laat en lam legt, is niet meer in staat, zelfs aan de eenvoudigste, primitiefste behoeften te voldoen. Het maatschappelijk inkomen daalt geweldig, en daarmee ook de inkomsten van de staat. De overheid bezuinigt op haar beurt, en verergert de crisis, vergroot de werkloosheid. Een nieuwe tegenstelling ontstaat: teneinde de staat te redden (de begroting sluitend te maken) moet de bourgeoisie de crisis nog heviger maken.

Ons standpunt tegenover deze crisis kan geen ander zijn dan dit: het is een wezenlijk belang, dat de productie zo hoog mogelijk wordt

opgevoerd. Elke beperking, elke "bezuiniging" moeten we om deze principiële reden afwijzen. Men hoort bijv. (vooral van de voorstanders der coöperatie) de klacht, dat het verlokkelijk etaleren van waren en artikelen, en het afbetalingssysteem, prikkelen tot overmatig kopen, tot het zich aanschaffen van "overbodige" dingen. Wij echter moeten zeggen, dat wel de woeker en de winst een kwaad zijn, doch niet het feit, dat arbeiders trachten, zich zoveel mogelijk voorwerpen uit de voorraad beschikbare producten ten nutte te maken, daarvan te genieten. Zo ook zien we in het aanbevelen van enigerlei "bezuiniging" geen heil.

Bij de huidige rijkdom der aarde behoeft er geen armoede meer te zijn. Dat is niet een anarchistische, niet een socialistische demagogische leuze. . . dat is de conclusie van ieder (zoals de "technokraten" bijv. hebben bewezen) die zich met het produktievermogen der gemeenschap bezig houdt.

II

Het standpunt der sociaalanarchisten kan men nu aldus omschrijven: Wij hebben generlei belang bij het kweken van ellende of werkloosheid van welke groep mensen ook: wij willen slechts, dat zij arbeiden in dienst van samenleving en socialisme, en niet daartegen. Elke beperking van productie is reactionnair, is economisch een stap achteruit. Want het is een levensbelang van het socialisme, dat er overvloed van alle waren aanwezig zij. Men kan immers het socialisme baseren op twee beginselen. Het eerste is dat der kameraadschap. Theoretisch is het mogelijk, dat de solidariteit zó groot is, dat men zelfs bij een tekort aan producten komt tot een rechtvaardige (op gelijkheid gebaseerde) verdeling daarvan. In de praktijk echter blijkt ze daartoe te zwak, en de kameraadschap maakt plaats voor de strijd om het product: elk tracht zich van een zo groot mogelijk aandeel in de voorhanden productie meester te maken, opdat zijn particuliere behoeften bevredigd worden. Dit geschiedt volstrekt ten koste van anderen: de kapitalistische ongelijkheid is dan weer

een feit. (Dit is bijv. het geval in Rusland). Bovendien, door het tekort, krijgen alle producten een uitermate hoge, speculatieve waarde en de bezitter van zozeer begeerde goederen (voor het levensonderhoud noodzakelijk) kan deze met grote winst (of in ruil voor dingen van in wezen veel hoger nut) verkopen. Verrijking aan de ene zijde, verarming aan de andere kant, treedt in. Dit kan zelfs geschieden indien de particuliere eigendom officieel is opgeheven, en de vrije of clandestiene handel in voortbrengselen (niet dus in de productiemiddelen, zoals grond, hui-zen enz. maar in verbruiksartikelen) toch grote winsten kan opleveren. In het algemeen kan men zeggen, dat het voorlopig een utopie is een economisch systeem (het socialisme) te willen baseren op ethische eigenschappen. Blijft een tweede principe: het socialisme kan gegrondvest worden op wederzijds en gemeenschappelijk belang, en wel op belang bij het overvloedig aanwezig zijn van levensmiddelen en eerste, noodzakelijke bestaansbehoeften. De huidige techniek, in West-Europa en Amerika vooral, doch ook in de tropen (toegepast op de plantages, op de voortbrenging van koffie, thee, rubber, tabak, olie, suiker enz.) is tot het produceren van die overvloed in staat. "Overproductie" in kapitalistische zin zal het socialisme nooit kennen. Het socialisme moet n.l. gebaseerd zijn op het uitwisselen van producten. Daar producten weer een gevolg zijn van de daaraan besteden arbeid, kan men zeggen: het socialisme berust op het ruilen van producten tegen arbeid. Wezenlijk werkt de één voor de ander, en allen voor elkaar. Indien dus allen hun productiviteit met bijv. 20 procent opvoeren, beduidt dit, dat elk werker over 20 procent verbruiksartikelen méér de beschikking krijgt, dat er dus méér "geruild" en méér verbruikt kan worden, dat de algemene welvaart toeneemt. Waar alles circuleert, kan er in het algemeen niets worden opgehoopt of vastgehouden. "Overproductie" beduidt thans slechts, dat de massa niet in staat is, de vrijheid niet heeft, de producten te consumeren. Ze beduidt niet, dat alle behoeften zijn verzadigd en dat er nu nog een overschot is — integendeel! — neen, alleen dat de massa geen voldoende "koopkracht" bezit. Het socialisme moet dan ook uitgaan van de stelling, dat alle voortbrengselen moeten worden verbruikt.

Het overvloedig produceren van levens- en bestaansmiddelen betekent in het socialisme derhalve niet: een crisis kweken. Het wil zeggen: het "kapitalisme" opheffen. Want dingen, die voor allen in voldoende mate aanwezig zijn, verliezen hun speculatieve handelswaarde: niemand kan zich verrijken door handel in artikelen, die voor ieder in overvloed beschikbaar zijn. Klaagt de bourgeoisie niet, dat er geen winst meer valt te behalen, indien grote voorraden op de markt worden geworpen?

Juist daarom wil zij de productie beperken. En op twee wijzen zijn socialisten soms bereid, daarbij behulpzaam te zijn. De eerste methode is deze, dat vakorganisaties, teneinde crisis te bestrijden, controle op de productie wensen, om "overproductie" te voorkomen.

Dat noemt men dan "planmatige" productie, doch geheel op kapitalistische grondslag. Men wil het verloop van de conjunctuur bestuderen, de afwisseling van bloeitijd en crisis, en in de bloeitijd voldoende kapitaal reserveren, om de crisis door te komen. Bovendien: men wil al te grote uitbreiding der productiemiddelen in de hoogconjunctuur voorkomen en door beperking, ook in de topjaren, te snelle overproductie vermijden. Het behoeft geen betoog (hoewel deze politiek vaak wordt verdedigd met de aantrekkelijke leuze van: vermindering van de arbeidstijd), dat men dus alleen het kapitalisme wil "reguleren", of "normaliseren"; een in alle jaren ongeveer gelijk percentage werklozen — een zelfde matige produktiviteit — een belangengemeenschap tussen kapitalisten en arbeiders — een volkomen verstarring van het systeem. Overigens: een (conservatieve) utopie, omdat de economische ontwikkeling sterker is dan uit angst en gemakzucht geboren bedenksels.

De tweede methode is die der staats-socialisten, of beter gezegd: staatskapitalisten, bijv. die der bolsjewiki. Zij streven naar een "planmatige" productie in deze zin, dat de ganse leiding over het economisch leven in handen komt ener bureaucratische centrale: de regering. Deze leiding probeert overproductie onmogelijk te maken door de voortbrenging te beperken, ditmaal door vast te stellen, welke hoeveelheden van bepaalde producten zullen worden voortgebracht, m.a.w. welke behoeften de verbruikers mogen hebben! Het is meermalen betoogd, vooral

van bolsjewistische zijde, dat de bourgeoisie jaloers was op de Russische staatshuishouding, omdat deze volbrengt, wat gene gaarne zou willen, doch niet kan: het "planmatig" van hogerhand bepalen, welke behoeften de onderdanen hebben mogen, m.a.w. wat zij voor hun lonen kopen kunnen. Het systeem der distributiebons vormt een wezenlijk bestanddeel van deze regeling. Ook bij deze vorm van staatskapitalisme staan de arbeiders in loondienst, moet de industrie met winst werken, een winst welke ten goede komt aan de hoogbezoldigde leiders, specialisten, bevoorrechte groepen enz. — en waarmee overigens het militaire staatsapparaat wordt in stand gehouden, een parasitaire bureaucratie gevoed. Dit staatskapitalisme is geheel opgebouwd volgens het systeem van de trust en de naamloze vennootschap, met zijn rangen en standen, loonklassen, gezagsverdeling, centralistische leiding enz. — zonder dat er direct sprake is van privaateigendom. Zijn wezen brengt mee, dat het poogt, de mens "planmatig" tot een voorwerp, een machine te degraderen, en te berekenen, wat hij kan voortbrengen en wat hij mag verbruiken.

Onze conclusie is dus deze: het kapitalisme, in welke vorm ook moet, zodra het overvloedig produceert, tot onoplosbare moeilijkheden en crises komen. Het kan zich slechts handhaven door productiebeperking, of wel: door te zorgen, dat er een tekort bestaat. Revoluties zouden slechts te voorkomen zijn of blijvend neer te slaan, indien de arbeiders genoeg zouden nemen met hun ellende, hun dienstbaarheid, hun horigheid.

Zullen ze dat? Hoe groot is het aanpassingsvermogen van de moderne mens? Hoe diep kan hij afdalen tot het levenspeil van vroegere eeuwen?

Over het algemeen blijkt nu, dat revoluties daarom zo zeldzaam zijn, omdat van nature slechts zeer weinigen werkelijk "revolutionair" zijn. Immers, een revolutionnaire levens- en wereldbeschouwing eist een ontwikkeling, en een cultuur, die geen gemeengoed is van de grote massa. De bewuste revolutionair heeft niet alleen zijn opvatting over wijsgerige en ethische principes, zijn artistieke idealen (zodat hij niet alleen geloof en bijgeloof, maar ook letterkunde, films, muziek

enz. keuren kan) doch ook voldoende kennis van economisch-politieke vraagstukken. Hij is derhalve intelligent, en wanneer hij tot de "intellectuelen" behoort, maakt hij geen deel uit van de zelfgenoegzame kaste van vakmensen zonder algemene ontwikkeling en zonder belangstelling voor sociale problemen (inderdaad zijn vele intellectuelen slechts bedienden) maar kan hij gerekend worden tot hen, die voldoende inzicht, karakter en weetgierigheid op alle terreinen bezitten. Omdat het aantal van dezen nu zo gering is, zijn zeker negentig procent van de revolutionairen tot hun beweging gekomen op gevoelsgronden, door de omstandigheden, door hun persoonlijke ervaringen en honderden andere bijkomstigheden. In een land als Nederland wijst de ondervinding uit, dat misschien negentig procent der revolutionairen zozeer producten van omstandigheden waren, dat ze zich — niet alleen praktisch, maar ook met hun denkbeelden — aanpasten aan de kapitalistische verhoudingen, zodra hun carrière, lotsverbetering, betrekking, toekomst enz. dat eisten. Het verloop in de linkse bewegingen is altijd enorm groot geweest, en overtreft in reactionnaire perioden verre de ... toeloop.

Doch juist, omdat de grote massa revolutionair is bij gelegenheid, (en niet uit beginsel, niet van nature) zal haar neiging tot opstandigheid groeien, naarmate ze meer armoede, meer onrust, meer tirannie moet verdragen — meer dan ze eigenlijk ondergaan ken. De "wispelturigheid" der massa veroorzaakt, dat ze in tijden van angst en behoudzucht onbetrouwbaar is voor een revolutionaire beweging — doch evenzeer, dat ze onverwachts even onbetrouwbaar wordt voor koningen, leiders, autoriteiten en kapitalisten. Schijnbaar geringe aanleidingen kunnen dan leiden tot de val van dynastieën en klassen.

III

Hoewel het uitbreken van de sociale omwenteling in eerste instantie dus het gevolg is van bepaalde maatschappelijke, en onhoudbaar geworden toestanden, waardoor de bevrediging van materiële en zinlijke behoeften onmogelijk is geworden en innerlijke onrust of stijgende angst het leven ondragelijk maakt — daarnaast is elke revolutie een psychische gebeurtenis van grote betekenis. Dat een massa door honger, gebrek, nood, slavernij innerlijk lijdt en wordt kapot gemaakt, heeft de geschiedenis meermalen vertoond. Dat ze evenwel uit deze toestand zich verheft en opstaat, is een uniek feit. Grote revoluties zijn zeldzaam. Ze veronderstellen een bovenmatige overspanning der zenuwen, een hooggestegen nood, een onvoorziene schok. Jaren van toenemende ellende — een uitputtende, en verloren oorlog — of een schaamteloze provocatie.

Wat echter geschiedt er in het innerlijk der massa? Men kan vaststellen, dat het niet de rechtstreekse invloed is van lektuur of lezingen — die dan de massa beweegt. Hoewel in zulke perioden inderdaad . . . woorden daden kunnen zijn, geven ze slechts uitdrukking aan datgene, wat reeds leeft in het collectieve onderbewustzijn en het onbewuste der massa. Indien ze de macht van het nieuwe ondergaat, is de invloed van het oude reeds in haar gebroken. De suggestie derhalve van de oude leuzen en ideologieën is opgeheven. En het is uiterst moeilijk, de oorzaken daarvoor terug te vinden. Alle werkelijke omwentelingen komen zeer onverwachts en voor alle partijen . . . ongelegen. Zo weinig weten we van wat er omgaat in de ziel der grote massa, dat dit gehele innerlijke proces der revolutie zich met een schok openbaart.

Wat er dan evenwel heeft plaats gevonden, kan men bij benadering vermoeden. De macht van de oude leuzen is natuurlijk ondermijnd, omdat elke heersende klasse een dubbele moraal moet prediken: één voor het volk, één voor haarzelve, welke tegenstrijdigheid niet verborgen kan blijven. Wanneer het voor de arme goed is, te lijden, zich te beperken, te gehoorzamen en te dulden . . . waarom dan niet voor de rijke en machtige? Wanneer de hemelse zaligheid slechts door de onderdrukte

kan worden gewonnen door hier te ontberen op aarde . . . waarom versmaden dan duizenden leden der heersende klassen (die immers op aarde genieten en zich verzadigen) die hemelse vreugden en verkiezen ze het hellevuur, dat bestemd is voor de begerigen en de gulzigen? Zouden soms hel en hemel slechts in de verbeelding — en de aarde alleen in werkelijkheid bestaan?

Ten tweede kan men weten, dat alle abnormaal onderdrukte driften zich wreken door uit te barsten. Ontneem iemand alle macht, alle besef van vermogen, alle zelfrespect, trap hem. Misschien sterft hij als een hond. Maar misschien ook laaien eenmaal alle machtsdriften, die zo smadelijk zijn onderdrukt, in hem op. En indien duizenden in eenzelfde toestand verkeren, kan de opstandige daad van één hunner allen aansteken, allen geestdriftig maken, en door hun collectiviteit wordt het machtsgevoel plotseling sterk, verdwijnt de angst. De massa rukt op en wil de wereld veroveren.

Deze machtsdaad is de werkelijke revolutie. De verplaatsing der macht op straat, in het bedrijf, in het openbare leven, beslist. Op deze nieuwe grondslag, wanneer dus één of meer onderliggende klassen dragers zijn geworden van de gemeenschap, terwijl de oude instellingen ineenstorten, herstelt zich geleidelijk en evolutionnair de nieuwe orde. Er is weinig verschil in uiterlijk tussen een stad een week vóór, en een week na de omwenteling. Indien deze zich gunstig heeft voltrokken, zullen de trams en treinen lopen zoals voorheen — men zal kaartjes kopen en kranten — in restaurants en winkels zullen de klanten bijeenkomen — kinderen gaan naar school, bioscopen en theaters lokken bezoekers, op de markten worden artikelen aangevoerd Er zijn afwijkingen, maar die zijn slechts storend. De werkelijke technische reorganisatie is een werk van jaren en jaren, terwijl de omwenteling der macht misschien het werk was van weken. De wijziging in arbeidsverhoudingen, in het geldgebruik, in het gezinsleven enz. voltrekken zich geleidelijk en in de vorm van een langdurig proces.

Daarom kan men de sociale revolutie beschouwen als een uitbarsting, die de evolutie eerst weer mogelijk maakt. Opgehoopte kracht ontploft,

voorbereide ontwikkeling breekt zich baan. Zo bezien is het verschil tussen evolutie en revolutie slechts gradueel. Elke evolutie is een proces van kleine wijzigingen achter elkaar. De revolutie is een enorme versnelling daarvan, na een kunstmatige vertraging. Voornamelijk echter is ze; bewustwording van macht, en tengevolge daarvan: toepassing dier krachten ten bate van een nieuw programma, van een nieuwe ideologie ook, die meer bevredigt — naar men hoopt — dan de oude.

Terwijl uiterlijk de omwenteling een vernietigende kracht is, is ze anderzijds een scheppende factor. Welke toekomst dat nieuwe hebben zal, weet niemand. Wanneer de schaal van het ei breekt, en het kuiken verschijnt, dan kan het spoedig sterven. Wie in de omwenteling echter alleen de negatieve krachten ontwaart en niet de positieve mogelijkheden, is even blind, als degene, die treuren zou om het gebroken ei en het piepende kuiken niet zien zou . . .

Wie evenwel de historie kent, beseft, dat in bepaalde tijdstippen omwentelingen onvermijdelijk zijn. En zijn enige hoop is slechts, dat het piepende kuiken zich ontwikkelen zal tot een trotse, oersterke en kraaiende haan!

De staatloze maatschappij

I

De theorie van het anarchisme is logisch geboren uit de praktijk der omwentelingen. Immers, de revoluties doen nooit anders, dan de staat ontkennen, hem tot machteloosheid doemen, hem als gewelds- en onderdrukkingsapparaat stuk slaan. Ze hebben zelfs steeds veel méér gedaan, n.l. die organen geschapen en bijna spontaan gevormd, welke het beheer der samenleving van de staat moesten overnemen, de zgn. "raden". Talloos zijn de voorbeelden van pogingen, om de ganse gemeenschap te onttrekken aan het staatsverband. We wijzen op de Franse Revolutie, op de Commune van Parijs. De Russische revoluties van 1905 en 1917 zagen de sovjets ontstaan, die zich van controleorganisaties in de bedrijven ontwikkelden tot communes, welke de bedrijven zelf zouden veroveren en beheren. Deze gedachte, dat sovjets, raden enz. de economische macht moesten grijpen, is zuiver een gevolg van de revolutionnaire praktijk, van wat men zou kunnen noemen de "intuïtie" der massa's. In Duitsland in 1919 ziet men ze ontstaan. De bezetting der bedrijven en voorraden kwam herhaaldelijk voor. Ook in Italië paste men consequent deze methode toe. Dan sluimert de beweging blijkbaar in, ten gevolge der geleden nederlagen: overal heeft men met militair geweld de jonge radenbeweging neergeslagen. Doch de steeds heviger wordende crisis doet haar weer opbloeien. In 1932 beginnen Spaanse revolutionairen in Catalonië met het bezetten der mijnen. In Noord-Amerika (Detroit) bestormen duizenden werklozen de Fordfabrieken. In België, tijdens de mijnwerkersstaking in de Borinage, worden drie pogingen gedaan tot het stormenderhand veroveren van mijnen en kantoren.

Sindsdien zijn over heel de wereld deze bedrijfsbezettingen voorgekomen, het hevigst in Frankrijk, in de eerste helft van 1936, toen een

“Volksfrontregering” onder Léon Blum slechts met moeite de beweging terug wist te leiden in wettelijke banen en in de kapitalistische bedding. In Spanje echter, in datzelfde jaar 1936, toen de fascist Franco zijn staatsgreep beproefde, was het antwoord van de bewuste en linkse arbeiders en boeren: bezetting van fabrieken, grond, transportbedrijven, en beheer door de arbeidersorganisaties.

Dat niettemin steeds weer de staat overwon, en ook omwentelingen weer door het staatsgezag konden worden gelijkwideerd, moet men wijten aan verschillende factoren. Er zijn natuurlijk economische moeilijkheden in het spel. Indien de arbeiders de bedrijven zelf moeten beheren, brengt dit bezwaren mee, waardoor de produktie tijdelijk terugloopt, wanneer de omstandigheden niet zeer gunstig zijn. Oude markten verloren, aanvoer van grondstoffen gestremd, ingenieurs en deskundigen vaak gevlucht of gevangen, sabotage dat alles sticht verwarring en tekort. En thuis moeten de vrouwen toch beschikken over melk en brood, over aardappelen en vlees of vet, over brandstof en kleren. De neiging is sterk, wanneer er verwickelingen ontstaan, om weer een beroep te doen op de aanvankelijk terzijde geplaatste staatsdiensten.

En hier raken we tegelijkertijd één der psychische oorzaken aan der nederlaag. Zozeer heeft de staat beslag gelegd op alle mogelijke diensten, en zoveel voorzieningen heeft hij zich toegeëigend, dat het zwaar valt voor een volk, weer “op eigen benen te staan”. Bovendien zijn zoveel bedrijven in handen van gemeente, provincie of staat, dat het aantal beambten, ambtenaren, rijkswerklieden enz. geweldig is toegenomen. Zij nu hebben sterke neiging, zich te vereenzelvigen met de staat, omdat ze weten of geloven dat ze deel hebben aan het gezag (ambtenaren, politieagenten, controleurs) of dat ze voordelen genieten, welke anderen missen (pensioen, vakantie), “De staat zijn wij!” Het staatskapitalisme heeft zeer grote groepen van proletariërs tot bevoorrechten gemaakt, hoe gering ook hun privileges zijn, en hoezeer ze vaak alleen bestaan in het machtsbesef, in de wetenschap, andere stervelingen, die niet de staat vertegenwoordigen, te kunnen commanderen, koejeneren, vernederen. Groot is hun aanhankelijkheid aan de staat. De vrijheidlievende

en niet-staatsgezinde elementen staan hier voor een psychologisch probleem van zeer grote betekenis. De verrassende overwinningen van het fascisme zijn er mede aan toe te schrijven. Het gezag is vlees geworden in groepen, die voorheen gerekend konden worden tot hen, die ook psychisch leden onder het systeem, en die zich nu integendeel “voelen”. In vele gezinnen is dat het verschil tussen vader en zoon. Alleen het feit, dat de staatsbureaucratie zeer afhankelijk is van het kapitalisme, en dus in perioden van laagconjunctuur en van crisis de nood niet kan opheffen, doet haar het eventuele lot van het systeem mede ondergaan.

Het is hier ook de plaats, iets te zeggen van het parlementarisme. Natuurlijk kan men nimmer in een grote organisatie ontkomen aan het kiezen van vertegenwoordigers (op congressen bijv.) Het “vertegenwoordigend stelsel” moge voorheen door anarchisten (ook door Domela Nieuwenhuis, die hierbij Rousseau citeerde) zijn afgekeurd, de eisen der realiteit maken die afwijzing onhoudbaar. Er is echter een groot verschil tussen vertegenwoordigende systemen op zichzelf, en dit parlementarisme. Bij de voorbereiding van een congres weten de leden, wat er behandeld zal worden. Ze geven hun afgevaardigde een bindend mandaat, kunnen dat in elk geval doen. Bovendien kan men door een referendum over de voorstellen nauwkeurig weten, hoeveel voor- en tegenstanders er onder de leden zijn. Bij het parlementarisme weet men niet, welke voorstellen de regering zal indienen en dus ook niet hoe de afgevaardigde zal stemmen. Tijdens de duur der zitting is hij niemand verantwoordig schuldig. Slechts weinig landen kennen een volksstemming, en dan nog in speciale gevallen, zoals Zwitserland. Vandaar, dat feitelijk het volk enkele honderden regeerders kiest, die vrij willekeurig zouden kunnen besluiten.

Zouden kunnen. Want ze kunnen niet. In hun vrijheid zijn ze evenwel niet beperkt door de wil en de macht des volks. Maar door die van ... de bezitters, de bankiers, de grote industriëlen, die beschikken over grond, machines, voorraden, kapitalen, dus over het leven van het volk zelf. De regering kan slechts voorstellen, wat economisch mogelijk is. En alleen — na stemming in de kamer — aanvaarden, wat doorvoerbaar

is, d.w.z. wat het internationaal-georganiseerde kapitalisme toestaat, dat geschieden zal. Op de beurs en de banken wordt het lot van wetsontwerpen zoal niet geheel bepaald, dan toch sterk beïnvloed. Troelstra heeft eens gezegd, dat de regeringen het nooit kunnen stellen — voor hun leningen, kasgelden, kredieten, geldkoersen — buiten het grootkapitaal. . . doch zeer wel kunnen regeren zonder parlement. Hij ontdekte dat reeds onmiddellijk na de oorlog. Voor het kapitalistisch systeem is derhalve het parlement geenszins onontbeerlijk. Het functionneert, zolang het dat stelsel niet ontwricht. Staat het evenwel het kapitalisme in de weg, dan ontketent de bourgeoisie een *buitenparlementaire* strijd tegen dat parlement (dat is o.a. het fascisme) en jaagt ze dit naar huis, zonder dat in de (burgerlijke) samenleving daarom moeilijkheden ontstaan. Deze "democratie" kan zo gemakkelijk worden gelijkwideerd, omdat ze slechts in schijn een democratie was, in werkelijkheid een ietwat gematigde, doch daarom niet minder hechte oppermacht van het geld. En als het er op aan komt, dan beslissen niet de aantallen stemmen en zetels in het parlement, maar de macht buiten het parlement. Wie op het parlement vertrouwt, heeft op zand gebouwd, zou men kunnen zeggen. Dat maakt het antiparlementaire standpunt van het anarchisme begrijpelijk, de propaganda voor buitenparlementaire directe actie duidelijk.

Wat waarde heeft in de democratie is dan ook niet het parlement, maar de vrijheid van spreken, schrijven, vergaderen en verenigen. Die rechten zijn evenwel niet verankerd in het bestaan van een parlement, maar in de machtsontplooiing van een volk, dat deze vrijheid eist uit zelfrespect, omdat het zich volwassen acht. Ware "democratie" — macht des volks, de genoemde vrijheden der individuen, gemeenschappelijk bezit en daardoor werkelijke gelijkwaardigheid — is niet mogelijk in het kapitalisme, wel daarentegen bestaanbaar zonder parlement, bijvoorbeeld door middel van een socialistisch radenstelsel.

Wat mag men verwachten als uitkomst ener zegevierende omwenteling? De opheffing van de legers, de vloot, justitie, politie, diplomatie. De staatsbedrijven en banken in handen der nieuwe organen. Alle andere productie-eenheden insgelijks. In het algemeen kan men dus zeggen, alle openbare diensten (ziekenhuizen, brandweer, scholen, instellingen), alle administratieve bureaus ("ministeries" van financiën, waterstaat, economische zaken, onderwijs, inrichtingen voor statistiek, burgerlijke stand), alle gemeente- en staatsbedrijven, nu los gemaakt uit de greep der overheid (spoorwegen, posterijen, elektrische centrales, gasfabrieken, trams), alle productieve en transportbedrijven zijn in handen der werkers — van hen die hun krachten aan deze organisaties geven. Over de noodzakelijke reorganisatie of opheffing dezer diensten spreken we nader. Voorop stelt het anarchisme: het is nodig, dat op elk bureau, in elke onderneming de arbeid wordt voortgezet, indien het productieve arbeid geldt, of transport, en distributie, en zolang het gaat om administratie en boekhouding. Natuurlijk zijn de banken en beurzen gesloten. Onmiddellijk is bereikt: 1° dat de staat nog slechts voortleeft als administratief lichaam, tot hij geheel wordt opgeheven. 2° Automatisch aandelen, obligaties, hypotheekbrieven, eigendomsbewijzen waardeloos worden. Het geld zal in deze eerste en overgangperiode nog bestaan en het "ministerie van financiën" zal gelden uit de banken uitgeven (om de salarissen te betalen der werkers in de gewezen overheidsbedrijven) zelfs geld doen bijdrukken. Of door inflatie het geld tenslotte, na enkele jaren, geheel waardeloos zal worden, is van geen betekenis. Het oude bankpapier, zilvergeld, enz. moet toch verdwijnen. In dit tijdvak is het gebruik van geld der staatsbanken slechts een hulpmiddel.

Welke zal nu, van de eerste dag der revolutie af, de uitdrukking zijn der arbeidersmacht? De bedrijfsorganisatie. In alle werkplaatsen, bedrijven, transportinrichtingen enz. verenigen zich (na vergaderingen in de fabriek zelf) alle werkers, zowel "hand- als hoofdarbeiders" (om deze zonderlinge onderscheiding nog even te handhaven) en ze vormen hun bedrijfsraad. Hetzelfde geschiedt in de dorpen. Het eerste besluit zal moeten zijn, of

men voortzetting der productie beschouwt als nuttig voor de gemeenschap of niet. Zo niet, dan zullen de arbeiders zich ter beschikking kunnen stellen, evenals de massa's werklozen, van de revolutionnaire comités die alle bedrijven vertegenwoordigen. Indien echter voortzetting der productie als nodig wordt beschouwd, dient men te bepalen, onder welke vorm. En de interne organisatie van het bedrijf zal dan ter sprake komen. Voor het anarchisme staat dit voorop: elk arbeider moet aan een ander gelijk zijn wat zijn rechten betreft; zijn aandeel in de macht even groot zijn als dat van elk ander. Als dus alle werkers een gelijke stem hebben, eenzelfde vrijheid (in ruil voor de arbeid dien ze leveren) vloeit hieruit voort, dat allen in beginsel eenzelfde inkomen (een gelijk aandeel in de productie) moeten bezitten. Nu kan men overgaan tot het opstellen van "statuten en reglementen": hoeveel uren per dag men zal werken, welke controlecommissies men zal instellen en dergelijke "huishoudelijke" zaken. Men zal in arbeid en boekhouding natuurlijk verdeling van functies kennen, doch geen enkele werkzaamheid brengt bevoorrechtiging mede. De boekhouder heeft niet méér recht of macht dan een ongeschoold arbeider.

Het valt te voorzien, dat over verschillende beslissingen zal moeten worden gestemd, en dat aldus de meerderheid haar wil doorzet. Volmaakt is een dergelijke regeling zeker niet, slechts noodzakelijk. Toch kan men nadelige gevolgen trachten te corrigeren. Eerstens geldt elk besluit voor allen: het heeft voor ieder dezelfde gevolgen. Het is mogelijk, dat de meerderheid wel de doorslag gaf, doch geenszins gelijk heeft. Daarom moet de werkende minderheid de vrijheid bezitten, haar afwijkend standpunt te blijven propageren en de kans hebben, tot meerderheid te worden. Voor elke minderheid, welke haar maatschappelijke plicht volbrengt, dus vrijheid van kritiek.

De technische reorganisatie van de bedrijven zal niet in een vloek en een zucht geschieden. Het staat te bezien, dat in sommige ondernemingen spoedig het gehele beheer wordt veranderd. Doch in de sterk gerationaliseerde en gemechaniseerde industrieën zal voorlopig de inrichting (men denke aan de ingewikkelde regelingen bij spoorwegen, posterijen, telefonisch verkeer) niet worden omgewenteld.

De bedrijven slaan grondstoffen in, leveren aan hun "klanten" en de afdeling boekhouding verschaft aan de arbeiders nog inkomens (nu reeds geen "lonen" meer) in geld. De bedrijven voldoen elkander bijv. in postcheques, en de posterijen betalen deze uit. De posterijen vullen eventueel tekort aan uit in beslaggenomen bankpapier of uit bijgedrukte biljetten. Bekend blijft dus, wat elk bedrijf heeft ontvangen en wat het heeft geleverd aan andere. En (wat hoofdzaak is!) het economisch leven marcheert!

Op grond nu van programma's (als die van Bakoenin bijv.) en van de praktijk (bijv. in Spanje) kan men het volgende beeld schetsen van wat het anarchisme zich ten doel stelt:

De bedrijfsorganisaties zijn de cel van tweeërlei federaties. Plaatselijk vormen ze alle tezamen het "revolutionnair comité", waarin afgevaardigden zitting hebben met bindend mandaat, die volledige verantwoording schuldig zijn aan hun bedrijfsraden. Dit comité begint bijv. de arbeiders op te roepen voor twee doeleinden. Welke werkloze proletariërs zijn bereid, de verdediging der revolutie, de surveillance, (de wacht, het toezicht op straat bijv.) de verkeersregeling enz. op zich te nemen, en indien er niet voldoende gegadigden zouden zijn, welke arbeiders uit de bedrijven, die het best kunnen worden gemist, stellen zich daarvoor beschikbaar? De tweede taak zal zijn, alle werklozen, gewapende strijders, gepensioneerden, vrouwen die daartoe bereid zijn — kortom allen buiten de bedrijven onmiddellijk in te deelen bij die bedrijven, waarin ze (zoveel mogelijk volgens opleiding, aanleg, geschiktheid — en liefst volgens eigen opgave der betrokkenen) behoren, en waarin hun een plaats wordt ingeruimd, óf waarvan ze de reserve vormen. Iedereen zal dus van een bedrijf deel uitmaken, hetzij van een fabriek, een haven, een landbouwonderneming, een school, een kantoor. Waar al deze organisaties in het revolutionnair comité vertegenwoordigd zijn, vormt dit voorlopig comité de nieuwe uitdrukking der gemeenschap. Het omvat alle producenten en alle consumenten. Aan deze "plaatselijke raad" zal voornamelijk de opdracht ten deel vallen, de distributie van verbruiksartikelen en levensmiddelen te reorganiseren, in nauw verband met de raden van alle andere gemeenten.

De bedrijfsorganisaties zullen echter nog op andere wijze zich

moeten verenigen, n.l. landelijk, volgens aard en behoefte. Alle postkantoren, spoorwegstations, transportbedrijven, metaalfabrieken, textielondernemingen, mijnen, landbouwondernemingen, enz. zijn reeds organisatorisch verbonden of moeten ten spoedigste federatief verenigd worden, en een gemeenschappelijke boekhouding inrichten, een overzichtelijke administratie, rationeel, eenvoudig doch doeltreffend. Deze boekhouding "regeert" niet, doch registreert en regelt (de dienst der spoorwegen bijv.). Het congres, waarop de vele zelfstandige bedrijfsorganisaties vertegenwoordigd zijn, stelt de gemeenschappelijke regelen voor alle bij de federatie aangesloten bedrijven vast.

Dus, als eerste resultaat van de positieve revolutionaire arbeid ondersteunt het anarchisme de schepping 1° van plaatselijke raden, die de distributie hebben te regelen 2° van "landelijke" federaties welke de productie beheren. In beide zijn alle werkers, vrouwen, gepensioneerden enz. vertegenwoordigd. De volgende periode van opbouw is deze: de plaatselijke raden houden hun congressen en verenigen zich tot een "landelijke" organisatie. De productiefederaties doen hetzelfde en vormen de nieuwe gemeenschap. Ook kunstenaars enz. worden dus tot de productieve werkers gerekend.

Het is duidelijk, dat zelfs de administratieve functies van de staat nu op de federaties overgaan. Het "ministerie van onderwijs" bijv. wordt het administratief bureau der verenigde onderwijsinstellingen, het "ministerie van financiën" hervormd tot het kantoor, waarin de boekhouding gevestigd is der productiefederaties, terwijl het "ministerie van economische zaken" apparaat kan worden der distributieorganen. Wij komen echter nader op al deze mogelijke organisatievormen terug. Slechts éne opmerking: de sociale revolutie zal géén nationaal, doch een internationaal, minstens Europees verschijnsel zijn. De nieuwe gemeenschap, die in de plaats treedt van de staat, zal wat haar uitgestrektheid aangaat zeker niet samenvallen met wat we onder de "natie" verstaan. Ter vereenvoudiging, voor het gemak van den lezer, en omdat in de aanvang der revolutie het begrip "natie" nog niet zal zijn opgeheven, spreken we van "landelijke" federaties. Doch slechts bij wijze van spreken: met nationalisme is dit ideaal volkomen onverenigbaar.

III

Niet ten onrechte is er wel opgemerkt geworden, dat het socialisme in de eerste plaats een distributiemethode moet zijn, welke reeds onmiddellijk van de kapitalistische verschilt, terwijl er aanvankelijk in de productiewijze (technisch gezien) weinig wijziging valt te verwachten. De moeilijkheden der distributie zullen ongetwijfeld zeer veel groter zijn dan die der productie. In de meeste bedrijven kennen de arbeiders wel het mechanisme van en hun aandeel in de voortbrenging. De schokken en verwarringen, welke zich in de bedrijven kunnen voordoen, zullen zeker veel spoediger zijn overwonnen dan de volledige ontwrichting van het distributieapparaat. Zelfs indien de transportondernemingen vrij goed functioneren, zal toch de goederenverdeling een omwenteling doormaken, doordat ze in gans andere banen zal worden geleid.

Reeds hebben wij te kennen gegeven, dat de plaatselijke Raad, omvattende alle bedrijfsorganisaties ener gemeente, zich speciaal belasten zou met de distributie. Dat betekent: onmiddellijke registratie van alle voorraden in pakhuizen, magazijnen, winkels, en tevens het stellen onder controle van alle restaurants. Want de eerste zorg der commune is: hoe zal ze beslag weten te leggen op voldoende voedsel? We laten hier buiten beschouwing de levensmiddelenvoorziening van het platteland, want daar is het probleem veel minder nijpend dan voor de grote steden. Bepalen we ons dus tot deze laatste.

De eerste vraag is: hoe kunnen de kinderen worden gevoed? Door het onmiddellijk organiseren van schoolkeukens en schooleetzaal. De school zal ten spoedigste een kindertehuis moeten worden, waarheen dagelijks voldoende brood, boter, melk, aardappelen, groente enz. moeten worden gedirigeerd.

Dezelfde methode zal men nu kunnen toepassen voor tal van fabrieken, voornamelijk wat het warme eten aangaat. We kunnen ons voorstellen, dat man en vrouw des morgens thuis hun brood gebruiken en 's avonds misschien ook. Doch 's middags (of gedurende de ganse namiddag, van bijv. 12 uur tot 8 uur 's avonds) zal de gelegenheid bestaan voor alle

mannen en vrouwen, in daartoe aangewezen restaurants, hotels, lunchrooms, ingerichte noodkeukens, warenhuizen enz. om goedbereide warme maaltijden te verkrijgen. Een dergelijke regeling zal de warendistributie enorm vereenvoudigen. Nadat voor de kinderen is gezorgd, worden grote voorraden levensmiddelen tegelijk gedistribueerd over een bepaald aantal plaatsen, waar men honderden porties tegelijk kan bereiden. Het overblijvende kan dan naar diverse wijken worden vervoerd, voor degenen die thuis nog individueel hun potje bereiden. Een zeer groot deel van de winkels zal echter niets meer ontvangen. Hun toevoer wordt aan de bron afgesneden, ze kunnen uitverkopen en het winkelbedrijf opheffen. De werkloos geworden winkeliers kunnen zich aanmelden voor andere arbeid of voor werk bij de socialistische distributiecoöperatie.

Volgens deze zienswijze zal derhalve het restaurantbedrijf een geweldige uitbreiding ondergaan. De bereiding der maaltijden in alle wijken zal collectief, hygiënisch, deskundig kunnen plaatsvinden, zoals nu in de hotels zullen verschillende menu's verkrijgbaar moeten zijn, doch de grote verspilling van levensmiddelen, gas, brandstof en arbeidskracht, welke gepaard gaat met de methode, om alle maaltijden afzonderlijk in elk gezin klaar te maken, zal voorkomen worden. Op verschillende uren zullen mannen én vrouwen de gelegenheid hebben, rustig hun voedsel te genieten. Het behoeft geen betoog, dat gaandeweg de vrouwen, die nu in hun eigen huishouden werkzaam zijn, haar vrijheid herkrijgen, en daarmee de gelegenheid, een aantal uren per dag deel te nemen aan de maatschappelijk noodzakelijke arbeid, buiten de kring van het eigen gezin.

Na de sluiting van tal van overbodige winkels zullen in elke wijk een voldoende aantal grote zaken geopend blijven, als onderafdelingen van het plaatselijk distributiebedrijf waar men brood, groente, aardappelen, vlees, manufacturen, en alle andere artikelen zal kunnen verkrijgen voor individuele bereiding of persoonlijk verbruik. Ook hier blijft de methode: elke winkel, elk restaurant, elk hotel heeft een eigen eenvoudige administratie, wordt door de werkers zelf beheerd — een centrale administratie controleert en vat alles samen, en de plaatselijke Raad heeft aan de hand dier gegevens een volledig overzicht van de distributie. Menen

de verbruikers, dat noodzakelijk verbeteringen moeten worden aangebracht, dan zullen ze via bedrijfsorganisaties en commune (pl. Raad) zich in verbinding stellen met de arbeiders in winkels en eethuizen en hun opdragen, deze wijzigingen (het openen van nieuwe warenhuizen of restaurants, het aanbrengen van technische verbeteringen enz.) te doen uitvoeren. Doch te verwachten valt, dat het initiatief tot vernieuwing, modernisering, verbouwing enz. wel zal uitgaan van degenen, die zich in distributiekwesties hebben gespecialiseerd, n.l. van de arbeiders uit de verbruikcoöperatie zelf.

Tenslotte één opmerking nog. Het anarchisme stelt voor: de gemeenschapszorg voor het kind. Doch het beantwoordt ook een vraag, die in verband daarmee gesteld kan worden: Indien twee mensen weten, dat kinderen altijd door de gemeenschap worden verzorgd, zullen ze dan niet op onverantwoordelijke wijze nieuwe levens verwekken? *Indien* dit het geval ware, behoeven we (in socialistische verhoudingen) niet onmiddellijk vrees te hebben voor zgn. "overbevolking". De productiemogelijkheid neemt in veel snellere mate toe dan het aantal aardbewoners, en ook thans erkent elk mens, in principe althans, dat de gemeenschap geen kind mag laten verwaarlozen of verhongeren. Maar de vrees, dat vrijere verhoudingen tot hoge geboortecijfers zullen voeren, is denkbeeldig. In de huidige omstandigheden toch is het *vrije* geslachtsverkeer, ook dus van verloofden en ongehuwden, geweldig toegenomen. Het percentage kinderen daarentegen zéér verminderd. De geboortebepalking, het voorkomen van ongewenste zwangerschap is daarvan de oorzaak. Want de moderne vrouw wil zich haar vrijheid niet meer laten ontnemen door een groot aantal kinderen — ze wil niet worden gedegradeerd tot een broedmachine — ze wil leven, en zich ontwikkelen of genieten, evenzeer als de man. Ze wil zelf bepalen, of zwangerschap haar ongewenst voorkomt of niet en haar lichaam niet meer laten uitputten. En ook de man wordt steeds meer bereid, uit verantwoordelijkheidsbesef, uit liefde tot zijn vrouw, met het oog ook op de kinderen, mee te werken tot het voorkomen van zwangerschap.

Met het verminderen van het huishoudelijk bedrijf en het

gezinsverband zal er veel meer behoefte ontstaan aan gezellige koffiehuisen, leeszaal, bibliotheken, goede theaters, ook aan kinderschouwburgen, en aan gelegenheden tot ontspanning. Huiselijke gezelligheid zal ook dan nog bestaan kunnen gedurende de vele vrije uren en vrije dagen van ouders en kinderen. Doch meer en meer zal de familiale door de sociale gezelligheid worden vervangen. Ook dan zal men alleen kunnen zijn, indien men behoefte heeft aan eenzaamheid — ook dan kunnen genieten van de natuur — doch het gemeenschapsleven, gebaseerd op vrijheid der persoonlijkheid, zal schoner kunnen opbloeien dan thans ooit mogelijk is.

Hoofdstuk XI

Het geld

I

Wanneer wij spreken over de mogelijkheid ener staatloos-socialistische maatschappij, dienen we te begrijpen, dat deze niets meer gemeen kan hebben met de primitief-communistische samenleving, zoals de zgn. natuurvolkeren die hebben gekend. Een uiterst eenvoudige gemeenschapsvorm, die een "gesloten huishouding" is, in eigen geringe behoeften voorziet, een gebrekkige ruilhandel kent zonder geld, weinig landbouw, geen industrie, geen steden — verschilt zo enorm van onze civilisatie, onze gewoonten en behoeften, dat het primitieve communisme in geen enkel opzicht voor ons een voorbeeld kan zijn. In de vorige eeuw, nog onder de invloed van Rousseau, is ook in de anarchistische beweging (o.a. door Tolstoj, Reclus en Etiévant) de natuurmens overmatig geïdealiseerd en de cultuur te zwaar beschuldigd. Een feit blijft het, *dat we niet weer terug kunnen*. Elk socialisme moet een stap verder zijn van het kapitalisme, doch een *hogere* fase van gemeenschapsleven. Vandaar dat de eenvoudige formule: "opheffing van het geld", in een zo ingewikkelde, overbevolkte, geïndustrialiseerde maatschappij als wij kennen, in tal van gevallen géén oplossing geeft voor sociale vraagstukken. Men vergete niet, dat bij alle schaduwzijden het geld toch de *individuele vrijheid van de verbruiker* belangrijk heeft vergroot. Elk mens heeft zijn eigen smaak, zuiver particuliere behoeften, die hij *niet* met anderen deelt. Wanneer thans twee lieden samenwerken, en elk dertig gulden te verteren hebben, kan de één geheel andere dingen kopen dan de ander, en ze zullen elkander die vrijheid gaarne gunnen. Immers de één stelt belang in een boek, de ander in een mooie das — de één wil twee maal per week naar de bioscoop, de ander gaat daar nooit heen, doch wil gaarne fotograferen — kortom de mensen willen hun inkomen liefst

besteden naar eigen wens, en het geld maakt dit mogelijk! Men denke daarover niet te licht. Men stelle zich eens voor, dat ieder distributiebons kreeg, voor schoenen, kleren, aardappelen, vlees enz. Dan zou de één (wiens broek nog vrij goed is, en die op een deftig uiterlijk geen prijs stelt) zijn bon voor een broek niet gebruiken. De ander, die geen vlees eet, laat zijn vleesbonnen onbenut. Natuurlijk zou daaruit onmiddellijk ontstaan een ruil van bonnen, en de distributiebons zou dus *toch* als papiergeld circuleren, maar zoo'n bon zou een zeer grof en onhandig betaalmiddel zijn. Tal van uitwisselingen zouden heel onbillijk wezen: bonnen van geringe waarde zouden tegen andere van veel meer betekenis moeten worden verhandeld. Dan is geld daarboven te verkiezen.

Natuurlijk blijft als andere mogelijkheid, dat alle producten gratis ter beschikking staan van iedereen. Deze gedachte is uitgedrukt in het bekende: "Ieder geeft naar zijn krachten en *neemt naar zijn behoeften*". Inderdaad is dit laatste (het nemen naar behoefte) waarschijnlijk spoedig te verwezenlijken voor de behoeften, *die we allen gemeen hebben*, en voor welker bevrediging alles in overvloed aanwezig is. We stellen ons voor, dat (behalve reeds bekende openbare diensten) weldra voor ieder gratis ter beschikking zullen zijn: brood, vlees, melk, aardappelen, groenten, omdat deze producten inderdaad in overvloed aanwezig zijn — opstapeling onmogelijk is, daar ze bederven — en dus misbruik generlei zin zal hebben. Wie zal melk gaan inslaan, die hij niet kan verbruiken, terwijl hij elke dag van zijn benodigde portie zeker is? Zo op kleine schaal zorgeloosheid of misbruik al mogelijk zullen zijn, blijft toch te verwachten, dat de algemene regel zal wezen: men neemt, wat nodig is tot onmiddellijk gebruik.

Doch dan blijven er talloze artikelen, die niet in voldoende mate voor *ieder* te verkrijgen zijn, reeds hierom wijl niet elkeen ze begeert. Een bepaalde roman zal altijd een beperkte oplage behouden, berekend op de liefhebbers. Wie deze roman nu niet wenst, *heeft toch recht op iets anders van gelijke waarde*. Als de één een mooie schemerlamp wil en verkrijgt, mag de ander toch aanspraak maken op een ander produkt (*van dezelfde waarde*). De één wil een hoed en de ander een pet. Aantasting van deze vrije keuze ware een grote stap achteruit, en in Rusland

sukkelde men met een distributiestelsel, dat (gebaseerd op toewijzing *van bovenaf* van bepaalde hoeveelheden) spotte met de vrijheid van de verbruiker, die alleen beperkt mag worden, waar het dingen geldt, welke voor de soort of de samenleving een gevaar opleveren, bijv. jenever. Dergelijke beperkingen in de vrijheid van de verbruiker blijven altijd bestaan. Doch in het algemeen kan men zeggen: door het geld kan men een eigen, vrije keuze doen uit *voorhanden* goederen, vervaardigd voor *verschillende* smaken en behoeften. En we kunnen niet overgaan tot een gevangenisstelsel of kazernerantsoenering. Voor het aanschaffen van verbruiksartikelen heeft geld dus zijn nut.

II

Het grote nadeel van het geld ligt hierin, dat het kan worden opgehoopt (in plaats van omgezet in producten) dat het door de zeer ongelijke verdeling (in handen van een enkeling gespaard en vergaard) dienen kan, om produktiemiddelen, grond, huizen enz. te kopen en in particulieren eigendom te brengen, en tenslotte, dat het een zéér veranderlijke waarde vertegenwoordigt. Vandaag kan men voor vijf gulden een paar schoenen kopen, doch wellicht morgen kost een zelfde paar er zes. Men kan echter: 1° voorkomen dat het geld wordt opgehoopt, door te bepalen, dat een bepaalde serie biljetten na bijv. een jaar ongeldig geworden is. 2° in een socialistische maatschappij bepalen, (en men moet dit doen) dat grond, huizen, produktiemiddelen in het algemeen nimmer "verhandeld" kunnen worden: ze behoren aan niemand en dus aan de ganse gemeenschap, en zijn niet te koop. Ophoping van geld of producten zou dus toch nooit kunnen leiden tot het verkrijgen van privaateigendom. 3° aan het geld een *vaste* waarde toekennen. Die waarde is thans afhankelijk van twee volstrekt oncontroleerbare factoren en tal van zijdelings werkende invloeden. Eerstens van de prijs van het goud, het standaardmetaal, of soms (als in Oost-Azië) van het zilver. Ten tweede van vraag en aanbod van goederen. Bij groot aanbod en weinig vraag ten aanzien

van bepaalde artikelen krijgt het geld méér waarde, d.w.z. de produkten zijn goedkoop. Het kapitalistisch stelsel vertoont dus geweldige prijs-schommelingen, tengevolge waarvan het geld zeer onbetrouwbaar is. Door inflatie kan het zelfs grotendeels waardeloos worden, voornamelijk wanneer er veel papieren geld wordt bijgedrukt, terwijl de goederen-voorraad vermindert. Men kan echter een methode zoeken, om aan het geld vaster waarde toe te kennen. Indien dit alles geschiedde, zou het geld nog slechts verbruiksgeld zijn, d.w.z. men kon er een bepaalde periode uitsluitend artikelen en goederen mee verkrijgen voor consumptie en eigen gebruik. Het socialisme kent geen privaateigendom, doch *wel persoonlijk bezit*, in die zin dat wij "bezitten", wat we nodig hebben voor ons zelf, datgene waarvan we het verbruiksrecht hebben. Voedingsmiddelen, kleren, meubelen, bedden kunnen er bijv. toegerekend worden. Een aantal dezer middelen zal gratis ter beschikking kunnen worden gesteld van iedereen. De overige echter niet, en toch moet voorkomen worden, dat de één voor veel méér waarde aan de gemeenschap onttrekt dan de ander. Het zou een grove onrechtvaardigheid wezen, indien de één zich drie nieuwe jassen kon toe-eigenen en de ander geen enkele. Dit moge thans over de ganse wereld (ook in Rusland) door enorme loonsverschillen mogelijk zijn, het socialisme kan dit onrecht niet dulden. Als de één in een bepaalde periode drie jassen kan verkrijgen, goed. Doch de ander heeft daar dan óók recht op, of recht op iets gelijkwaardigs. Om die *waarde* te bepalen, heeft men behoefte aan een *rekeneenheid* — waarin de waarde wordt uitgedrukt, zoals thans in goudguldens. En er is geen bezwaar tegen, deze rekeneenheid "verbruiksgeld" te noemen. Laten we, vanuit dit standpunt, het vraagstuk van het geld nader bezien.

In één der vorige hoofdstukken hebben wij er op gewezen, dat tijdens de revolutie het voorhanden geld verder gebruikt kan worden. Na de inbeslagneming van de gelden uit de banken worden deze bijv. ter beschikking gesteld van het postcheque- en girobedrijf, waarbij alle ondernemingen (nu in handen der arbeiders) zijn aangesloten. We dachten ons in, dat door de revolutionnaire comités (de plaatselijke raden) alle valide werkers, mannen en vrouwen, waren ingeschreven bij een

bepaald bedrijf, en daaruit hun inkomen zouden verkrijgen. Dat gepensioneerden e.a. evenals nu hun pensioen aan het postkantoor zouden innen. Het valt te begrijpen, dat in revolutietijden veel meer geld onttrokken zal worden aan de girodienst, dan er wordt gestort. De gesocialiseerde miljoenen zullen dan ook spoedig zijn verbruikt, en men zal bankbiljetten moeten gaan bijdrukken. Nu zou toch de waarde dier biljetten gehandhaafd blijven, indien toeneming van het aantal biljetten samen ging met vermeerdering van het aantal goederen. Tijdens de revolutie kan men echter (ondanks de beste bedoelingen, om de productie op te voeren) voorlopig rekenen met een desorganisatie, welke de reorganisatie voorafgaat, en die de voorraad beschikbare grondstoffen en goederen doet achteruitlopen. Dan zal men tegenover *méér* geld *minder* goederen kunnen stellen en het gevolg wordt: *inflatie*, d.w.z. het geld zal in waarde dalen, papier zowel als zilver. Deze inflatie beduidt, dat in volle revolutie de arbeiders moeilijker tijden zullen beleven, zich minder voedings- en verbruiksmiddelen zullen kunnen aanschaffen dan gewoonlijk. De oorzaak daarvan ligt niet in het geld, doch in een tekort aan producten. Het geld registreert alleen dit verschijnsel: het vermindert in waarde, de artikelen worden duurder, de prijzen stijgen. Nu heeft in Duitsland de inflatie onnoemelijke ellende met zich meegebracht voor de arbeiders. Zal ze in een revolutie, zoals wij ons die voorstellen, dezelfde gevolgen hebben? *Nee*. Want de omstandigheden zullen radicaal verschillen. Eerstens controleert de plaatselijke raad onmiddellijk, van de eerste dag der revolutie af, de distributie der beschikbare voorraden, zodat deze zich nimmer kunnen bevinden, of kunnen worden vastgehouden, in handen van speculerende handelaars, die de prijzen extra opdrijven zouden door goederen aan de circulatie te onttrekken.' Dan kunnen de arbeiders ook de prijzen bepalen, in evenwicht brengen met de in omloop zijnde gelden. Indien er veel geld is, en er zijn weinig schoenen bijv. *moet* ieder zich zéér beperken in de aankoop van schoenen. Er is, laat ons zeggen, voor elk gemiddeld één paar, en feitelijk mag niemand méér kopen. De aankoop van schoenen wordt derhalve belemmerd, wordt moeilijker. Dit feit komt tot uiting in *prijsverhoging*,

of wel (wat hetzelfde is) in inflatie, waardedaling van het geld. De arbeiders hebben het dan echter in grote lijnen, in hun hand, deze inflatie geleidelijk te laten verlopen, *want ze controleren én de bankbiljettenpers én de prijzen*. Hoofdzaak is echter, dat niemand, die beschikken zou over een grote hoeveelheid papiergeld, daarmee productiemiddelen, eigendommen zou kunnen kopen. De revolutie, die de particuliere eigendom opheft, zal geen enkele overdracht van grond, huizen, bedrijven enz. erkennen. Het gevaar schuilt dus voornamelijk in het eventueel opslaan van verbruiksartikelen. Hoever zal deze inflatie gaan? Niemand kan het voorzien. Zodra de productie weer toeneemt, zal ze tot stilstand komen. Dan echter kan men verwachten, dat de reorganisatie der productie op socialistische grondslag heeft plaatsgevonden, en dat de federaties van productieve en distributiebedrijven op hun congressen zullen hebben besloten, *welke* de rekeneenheid zal zijn voor de boekhouding der nieuwe maatschappij, d.w.z. waardoor het bestaande geld zal worden vervangen. Dan is het tijd te bepalen, dat met ingang van een zekere datum het oude geld heeft opgehouden, geldig te zijn. Of dit wordt eenvoudig waardeloos (zoals de oude Duitse mark) of wel het kan tegen een berekende hoeveelheid producten worden ingewisseld, misschien zelfs tegen nieuw verbruiksgeld. Dit hangt geheel af van nooit te voorziene omstandigheden. In één der volgende hoofdstukken bespreken we de kwestie der nieuwe "rekeneenheid" nader.

III

Men zal hebben opgemerkt, dat wij van mening zijn, dat in de aanvang der revolutie het leidinggevend beheer zal liggen in handen der plaatselijke raden, welke alle bedrijven vertegenwoordigen. Het eerste "landelijke" congres zal o.i. zulk een radencongres zijn (een congres van "communes") dat de voorlopige, door ons voorgestane besluiten, zou moeten nemen. Deze besluiten hebben dan vooral betrekking op het geldverkeer, de distributie, de verdediging der revolutie enz. — doch minder op de productie.

Want de organisatie der productie is geen zaak der verenigde plaatselijke raden, doch van de "landelijke" federaties van bedrijven. Zodra deze tot stand zullen zijn gekomen, zullen ook zij hun congressen houden, en de besluiten moeten nemen, waarvan feitelijk de bouw der nieuwe samenleving zal afhangen. Wij denken ons al deze congressen als bijeenkomsten van afgevaardigden met een *bindend* mandaat. Verduidelijken we dit door een voorbeeld. In elke stad of ieder dorp worden in den beginne *voorlopige* revolutionnaire comités gevormd. Deze richten een oproep tot alle arbeiders, om een bedrijfsorganisatie te vormen en een vertrouwd lid daarvan opdracht te geven, zitting te nemen in de plaatselijke raad. Bij alle principiële besluiten stemt deze afgevaardigde (*die natuurlijk ook voortdurend vervangen kan worden*) volgens besluit zijner kameraden uit het bedrijf. Deze plaatselijke raden nemen weer hun besluiten en kiezen op hun beurt afgevaardigden voor een algemeen radencongres. Op voorstel van een voldoende minderheid kunnen deze besluiten worden onderworpen aan een referendum onder de leden van alle plaatselijke bedrijven tezamen. Onnodig te zeggen, dat hiermee openbare vergaderingen, perscampagnes, radioredevoeringen enz. samengaan. Elk principieel besluit kan desgewenst weer aan een referendum over het ganse "land" worden onderworpen. Natuurlijk zullen vele voorstellen alleen beginselen betreffen, en zal men de uitvoering (onder controle van plaatselijke raden, pers, bedrijfsfederaties enz.) moeten overlaten aan "specialisten", d.w.z. aan hen, die een speciale bedrijfstak beheren. Het besluit zal worden genomen bijv. dat in een reeks dorpen of gewesten riolering zal worden aangebracht. Men moet de uitvoering overlaten aan de groep der betrokken raden, en deze moet weer plannen vragen aan de ingenieurs. Is een bepaald ontwerp goedgekeurd, dan wordt de verwerkelijking overgelaten aan de arbeiders en ingenieurs van het bedrijf, dat met de uitvoering belast is.

Nemen we aan, dat nu het congres der plaatselijke raden het initiatief neemt voor het bijeenroepen van een congres der "landelijke" federaties van bedrijven, een voorlopig comité benoemt, een agenda opstelt. Dan worden op dezelfde wijze besluiten genomen en afgevaardigden benoemd voor de bedrijfsfederaties en haar algemeen congres.

We beoogden uiteen te zetten de noodzakelijkheid van twee dingen: een zo groot mogelijke vrijheid van elke bedrijfsorganisatie afzonderlijk — doch tevens een zo doeltreffend mogelijke controle der ganse gemeenschap, Voor de anarchisten vindt de gemeenschap haar uitdrukking *niet meer in de staat*, doch in twee alle arbeiders omvattende organisaties: de groep van plaatselijke raden, die voornamelijk de diensten zullen moeten regelen; en de eenheid van “landelijke” bedrijfsfederaties. Deze laatste omvatten dan alle productie- en distributiebedrijven, terwijl elk werker op haar congres *twee* maal is vertegenwoordigd, n.l. éénmaal als producent en éénmaal als consument. De belangen der voortbrengers worden behartigd door de “landelijke” federaties van bedrijven, die der verbruikers door de plaatselijke raden. Doch waar deze nu alle één en verenigd zijn, vormen ze met elkaar een waarachtige gemeenschap, waarin de verschillende behoeften en belangen behartigd, tegen elkaar afgewogen, in evenwicht gebracht kunnen worden, en waarvan de regelen en besluiten zo goed mogelijk de collectieve wil tot uiting doen komen.